Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжынар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 63 (9438) | Суббота, март 16, 1974 чыл | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 2 коп.

ЧОГААДЫЛГАГА БЕДИК ИДЕЯ ДЭЭШ

Бистиң Тываның төөгүзүнге турун көрбээн эң ханы социал-политиктиг болгаш экономиктиг чаартылгалар, СЭКП-ниң ленинчи национал политиказының ачызында Тывага боттанган культура революциязы бурунгу тыва чоннуң угаан-бодалын, сагыш-сеткилин үндезинин-биле өскерткен.

Амгы үеде республиканың муң-муң кижилери делегей кырында хой чүс чылдарда тургустунуп келген угаан-бодалдың, культураның үнелиг байлактарын хостуу-биле шиңгээдип ап, бүрүн ажыглап болур аргалыг апарган.

Тыва улус ССРЭ-ниң хөй национальдыг өг-бүлезинге эки тура-биле каттышканындан бээр 30 чыл болур оюн бо чылын байырлап эрттирер. Бо үениң дургузында чоннуң ортузундан бодарап үнген чаа чогаадыкчы интеллигенция тургустунган. Бисте чогаалчылар, чурукчулар, журналистер эвилелдери, Бүгү-россияның театр болгаш ыры нинтилелериниң тыва салбырлары, күрүнеңиң хөгжүм-шин театры, Саян аттыг ыры болгаш танцы ансамбли, уран үүл училищезин ажылдап турар. Күрүне шаңналының лауреады С. Токанын, С. Сарыг-оолдуң, С. Пюрбюнүң, О. Саган-оолдуң, Алдын-оол Даржааның, К. Кудажынын, Ю. Кюнзегешпиң эң эки чогаалдарын түгле Тывада эвес, бүгү чуртта номчуп турар. 1971 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне шаңналын чогаалчы С. Пюрбюге, артист О. Намдараага, уран сиилбирлекчи Х. Тойбу-Хаага болгаш композитор А. Чыргал-оолга тывыскылаан. А 1972 чылда РСФСР-ниң И. Репин аттыг Күрүне шаңналын Тываның хоочун ус-шеверлери Х. Тойбу-Хаа, Б. Байыңды, Х. Мижит-Доржу, Р. Аракчаа оларга тывысканы Тываның культура амыдыралынга улуг болуушкун болган.

Тыва драматургтарның эң эки чогаалдары күрүнеңиң хөгжүм-шин театрының, республикада улусчу театрларның репертуарында доктаамал кирип турар.

Тывага шаанда ийи-чангыс кижилериң ырлап чорааны улустуң ырлары-биле чергелештир чаа музыка чогаалдары —тыва композиторларның чогааткан ырлары, симфониялары, танцылары чоннуң ортузунче улам-на нептереп бар чыдар.

Бистиң республикада литература болгаш уран үүл ажылдакчыларының ажыл-ишчилер-биле харылзаазы быжыглап турар. Аңаа тыва литератураның болгаш уран үүлдүң чаңчыл болган декадалары, бүдүрүлге коллективтериңге ужуражылгалар хамааржыр. Ол дуржулганы улам ыңай быжыглап, чогаадыкчы коллективтериңе бүдүрүлге коллективтери-биле харылзаазын ам-даа күштелдирери чогаадыкчы эвилелдериң чугула сорулгазы болур.

Тыва литература болгаш уран үүл идейлиг утка-даа, чогаадыкчы мергежил-даа талазы-биле чыл тудум-на хөгжүп, хөй национальдыг совет литератураның, уран үүлдүң чарыдбас кезээ болуп турар. Ынчангаш литература, уран үүл ажылдакчы бүрүзү культура фронтузунга партиниң дайынчызы, уран үүлге социалистиг реализмниң бадыткаачызы болур хүлээлгелиг. Бистиң чуртувуста-даа, даштыкыда-даа сурагжаан «Араттың сөзүнден» ацыда, тыва авторларның эң эки чогаалдары номчукчуларга, көрүкчүлерге, дыңнакчыларга эстетиктиг таалалды, хей-аът кириишкинин хайныктырын турар. Мооң чижээн ССРЭ-ниң күрүне чиригинде ажылдап турар В. Оскал-оол удурткан тыва цирк болуүүнден көрүп болур. Оларның уран үүлүнүң чедишкини болза бедик мергежилдинде, чоннуң амыдыралын боттарының көргүзүүнге уран-чечен арга-биле көргүзүп шыдаанында. База бир чижек.–Чонар-даштан ийзы-бүрү дириг амытаннарны сиилбип чазаар уран-шевер кижилер Тывага шагдап бээр турып келген-даа болза, оларның чогаадыкчы ажылдары Совет эрге-чагырга үезинде, тодаргайларга, Тыва Совет Эвилелиңге каттыжып киргениниң соонда улуг үнелелди алган.

Тыва литература болгаш уран үүлдүң хөгжүлдезинде онзагай үүл болза, ооң амгы үеде хөй жанрлыг болуп бар чыдары. Библиотекаларның ном полкаларынга чаа романнар, тоожулар, чыынды шүлүктер, театр сценазында хөгжүмнүг шиилер, чаа симфониялар, делгелге залдарында бистиң үениң кижилериниң овур-хевирлери Тывада культураның шапкын хөгжүп орарының херечизи ол.

Ооң-биле чергелештир Тываның чогаадыкчы интеллигенциязының мурнунда ам-даа шиитпирлеттинмээн сорулгалар хөй. Литература чогаалдарында ханы уткалыг, мөөнеттиг-ген характерлер болгаш овур-хевирлер ам-даа чегей, шин чогаалында бо үедеги амыдыралды (аныяктар, ажылчын ацгы дугайында) ылавылап чуруп көргүскен шиилер ховар, чурумалдыг уран үүлде амыдыралдың чугула болуушкунарын эчизинге чедир илереткен чуруктар эвээш. Тыва литератураның болгаш уран үүлдүң чогаалдарын СЭКП ТК-ның «Литература, уран үүл критиказының дугайында» доктаалынга дүүштүр шын сайгарып, анализтээр талазы-биле ажыл ыракта четпес байдалда тургустунган.

Социалистиг нация бүрүзү Совет улусуң социалистиг культуразынга боттарының катаптаттынмас эртинезин үлүг кылдыр киирип турары билдингир. Аңаа хамаарыштыр алырга, түгле тыва чоннуң чогаадын тургусканы уран үүлүлүң хевирлери—сыгыт, хөөмей, каргыраа дээш ооң-даа ыңай уран үүлдүң хевирлери хандыр шинчилеттинмейн артып турар болгаш ону ылавылап сайгарары чогаадыкчы эвилелдериң болгаш Культура министерствозунуң сорулгазы болур.

Бо юбилейлиг чылда литература болгаш уран үүл ажылдакчыларының мурнунда улуг сорулгалар салдынган. Юбилейге турааскаткан бот-тывынгыр уран үүл көрүлдезин республикада чарлаан. Бо чылын Тываның уран үүл толээлекчилери бистиң чуртувустуң найысылалы Москва хоорайга, уран үүлдүң көрүлдезин эрттирер. Ол дээрге чогаадыкчы организацияларның, бот-тывынгыр уран үүл коллективтериниң мурнунга харыысалгалыг шылгалда болур.

«Бистиң совет интеллигенциязыс совет кижилериң амыдыралын байлакшыдар, угаан-бодалдың үнелиг үүлдерин тургузар дээрзинге СЭКП ТК-зы бүзүреп турар»—деп, партияга, совет улуска СЭКП ТК-ның Кыйгырымында айтып турар.

Тыва АССР-ниң чогаадыкчы интеллигенциязы ук Кыйгырыгга харыы кылдыр боттарының чаа-чаа чогаалдарын партийжи болгаш улусчу принциптерге үндезилеп тургаш чопга бараалгадыр дээрзинге чигзиниг турбас.

Көдээ Советти шаңнаан

1973 чылда республиканың көдээ, суур болгаш хоорай (район чагыргазында) Советтериниң социалистиг чарыжынга Таңды районнуң Межегей көдээ Соведи ийиги черни алгаш, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелдиң Хүндүлел бижикти, 500 рубль-биле шаңнаткан.

Бо бедик шаңналды тыпсырынга турааскаткан хөй-ниитиниң хуралы бурунгу хүн совхоз төвүнге болуп эрткен. Тыва АССР-ниң көдээ ажылагый министри Т. Т. Лаасол көдээ Советтиң төлээлекчилериге Хүндүлел бижикти байырлыг байдалга тывыскан.

ПАРТИЯНЫҢ БОЛГАШ УЛУСТУҢ ӨНДҮР УЛУГ ТИИЛЕЛГЕЗИ

АЛМА-АТАГА КУР ЧЕРНИ ШИҢГЭЭДИП ЭГЕЛЭЭНИНИҢ 20 ЧЫЛЫНГА ТУРАСКААТКАН БАЙЫРЛЫГ ХУРАЛ

Кур болгаш курукган черни шиңгээдип эгелээни бистиң Төрээн чуртуң төөгүзүнге, совет улустуң кайгамчыктыг тиилелгелериниң чыл дендеглелинге кезээ-мөңгеэи-биле кирген. Партияның тура-соруун ёзугаар, совет кижилериниң —бүгү эвилелдешкен республикаларның толээлекчилериниң, кодээнин болгаш үлетпүрүңү ажыл-ишчилериниң, халашкан дайынчыларының, комсомолчуларының, бистиң алдарлыг аныяктарывыстың кызымаккай күш-ажылынын ачызында шаанда куруг чыгкан черлерни ажыглалга киирип, чаартканы.

Кур черни шиңгээдип, ажыглап эгелээнин эш Л. И. Брежнев совет улустуң шылгарангай күш-ажылчы маадырлыг чоруу деп адаан.

Калбак-делгем кур чер ховуларын шиңгээдиринге Казах ССР-ниң ажылчы чоннары улуг салыышкынны кылган. Эрткен чылын Казахстан чуртка бир миллиард ажыг пуд тарааны берген. Казахстанның найысылалы — Алма-Ата байырлал ёзуу-биле шиметтинген. Аңаа, Ленин аттыг ордуга, март 15-те кур черни шиңгээдип эгелээнинин 20 чылынга турааскаткан байырлыг хурал болган.

Эштер Л. И. Брежнев, А. А. Гречко, Д. А. Кунаев, В. В. Щербицкий, П. М. Машеров, Ш. Р. Рашидов, Г. В. Романов, М. С. Соломенцев оларны чылыганнар диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

Байырлыг хуралдың киржикчилери СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң составын хүндүлүг президиумга чаңгыс үнбиле диңмиттиг адыш часкап соңгаан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Казахстанның Компартиязының ТК-ның бирги секретары эш Д. А. КУНАЕВ байырлыг хуралды ажытпышаан, чүве чугаалаан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. БРЕЖНЕВКЕ сөс берген. Залга адыш часкаашкыны диңмиреп турган. Шупту турып келген. «СЭКП-ге алдар!», «Ленинчи Төп Комитетке алдар!», «Ура» деп кыйгылар дыңналып турган.

Эш Л. И. Брежневтин чугаазын улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш адыш часкаашкыннары-биле каш удаа үзе кирип турган. Байырлыг хуралдың киржикчилери ооң чугаазының төнчүзүн бут кырынга турып, адыш часкап уткаан. Чыылганнар «СЭКП-ге алдар!», «Совет улуска алдар!», «Кур черни шиңгээдип алганнарга алдар!» деп кыйгыны салып турган.

Ооң соонда хуралга акы-дуңма республикаларның, крайларның, областарның, Москваның болгаш Ленинградтың төлээлекчилери чүве чугаалаан.

Байырлыг хуралдың киржикчилери СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиңге байырлыг чагааны улуг сорук киришкин-биле хүлээп алган.

(СЭТА).

Республиканың юбилейинге уткуштур

Час келген, а белеткел?

ҮРЕЗИННИ АРЫГЛААН

«Тес-Хем» совхозтуң тараажылары тоску беш чылдың тодарадыкчы чылында тараа болгаш мал чеми культураларны 4817 гага тарыыр. Техника септелгези-биле чергелештир, часкы хову ажылдарынга белеткелде бир чугула чүве болза, үрезин тараанны ыяк белеткеп алыры болур. Бо совхозтуң тараажылары үрезинни эки шынарлыг кылдыр белеткеп алырынче улуг кичээнгей салган.

Үрезин арыглаашкынынга Д. Чоодунуң звенозу шудургу ажылдаан. Ол звено 272 тонна суланы, 46 тонна чиңге-тараанны, 22 тонна арбайны арыглап дооскан.

М. ТИРЧИН.

Тес-Хем район.

Сөөртүлге озалдап турар

«Ак-Туруг» совхоз тоску беш чыл планының тодарадыкчы чылында ногаа, кукуруза, тараа шөлдериңе 3000 тонна одекти төгер планныг. Мооң мурнунда чылдарда чемишчидилгени шоолуг ажыглавайн турган ужурунда, ажылагый куду дүжүттү ап келген. Совхозтуң удуртукчулары эрткен чылдарның дуржулгазындан чогуур түңнелди кылбаан ышкаш-тыр. Ооң чижээн мындыг фактыдан көрүп болур. Совхоз бо чылын картофель болгаш ногаа шөлдериңе 610 тонна одек төгер ужурлуг. Ам бо хүннерге чедир түгле 40 тонна одекти төккен. Өдек сөөртүлгези чаа эгелээн. Ону кылыр механизастаттынган тускай звено безин тургустунмаан.

Ам совхозтуң удуртукчулары бо чугула ажылче кичээнгей салыры иегеттинин турар.

К. КОМБУ.

АЖЫЛ-ИШ-БИЛЕ ЧААЛАП АЛГАН

Ак-Довуракта АТБ-ниң септелге мастерскаязында комсомолчу аныяктарның слесарлар бригадазы бар. Бригаданы бүдүрүлге черинде комсомол организациязының секретары Анатолий Медников удуртуп турар.

Аныяктарның бригадазы «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажылчыларының бүдүрүн турары сорттуг даг-дүгүн сөөртүр 20, 10, 7 тонналарның түк машиналарын, бензовозларны хайгаарап, техниктиг ажаалдазын чорудар дээш өске-даа харыысалгалыг ажылдарны кылыр.

— Бо чылдың социалистиг хүлээлгелерин ажылдан кылгаш, ниити хуралга чугаалажыр, хүлээп алган бис. Ам ийи чартык айлар эртип турар, чарыштың түңнелин ай санында үндүрүп келдивис, план ажыр күүсеттинген. Удавас квартал доостур, кол көргүзүүлерни ынчан хынап үндүрер бис. Күш-ажылга чедишкинниг ажылдаар дизе, бир кол чүве—ооң сагыгга-чурумун шыңгыы сагыры болур.

Эрткен чылдың түңнелин ёзугаар дээре көргүзүүлеривис дээш Совет аныяктар хүнүн таварыштыр хоорайның Хүндүлел дептериндe кирир бижиттивис, ооң соонда ВЛКСМ-ниң Политбюрозунуң составын хүндүлүг президиумга чаңгыс үнбиле диңмиттиг адыш часкап соңгаан.

Байырлыг хуралдың киржикчилери президиумга чаңгыс үнбиле диңмиттиг адыш часкап соңгаан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Казахстанның Компартиязының ТК-ның бирги секретары эш Д. А. КУНАЕВ байырлыг хуралды ажытпышаан, чүве чугаалаан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. БРЕЖНЕВКЕ сөс берген. Залга адыш часкаашкыны диңмиреп турган. Шупту турып келген. «СЭКП-ге алдар!», «Ленинчи Төп Комитетке алдар!», «Ура» деп кыйгылар дыңналып турган.

Эш Л. И. Брежневтин чугаазын улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш адыш часкаашкыннары-биле каш удаа үзе кирип турган. Байырлыг хуралдың киржикчилери ооң чугаазының төнчүзүн бут кырынга турып, адыш часкап уткаан. Чыылганнар «СЭКП-ге алдар!», «Совет улуска алдар!», «Кур черни шиңгээдип алганнарга алдар!» деп кыйгыны салып турган.

Ооң соонда хуралга акы-дуңма республикаларның, крайларның, областарның, Москваның болгаш Ленинградтың төлээлекчилери чүве чугаалаан.

Байырлыг хуралдың киржикчилери СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиңге байырлыг чагааны улуг сорук киришкин-биле хүлээп алган.

(СЭТА).

ӨӨРҮНЧҮГ МЕДЭЭЛЕР

«ТЫВА ДАГ-ДҮГҮ» комбинаттың арыглалга фабриказының коллективи февральда 3.700 тонна даг-дүгүн Төрээн чуртка бээр тургаш, онаалдадан ажыр 317 тоннаны бүдүрген. 810 муң рубльдиг продукциязын сайгарар даалгазын 830 муң рубль чедирген.

Эөлчеглер аразында социалистиг чарышка С. Гайдуллин удурткан № 1 эөлчегниң ишчилери шылгараан. Олар бердинген пландан ажыр 75 тонна даг-дүгүн арыглаан. Н. Беспаловтуң удурткан № 3 эөлчегниң көргүзүүлери база эки болган.

АК-ДОВУРАКТЫҢ № 11 автобаазазының чолаачылары «Тыва даг-дүгү тудут» эргелиңге тудуг материалдарын сөөртүп бээр кол сорулгазы ол. Ону багай эвес күүседип, тудуг-монтаж ажылдарын дүргедедиринге боттуг дузаны чедирип турарлар. Ооң түңнелинде коллектив планын чедишкинниг күүседип келген. Автобааза февральда 42 муң тонна ажыг чүүктү сөөртүр тургаш, 53 муң тонна чедирген.

ХООРАЙНЫҢ амыдырал хандырылга комбинадының ишчилери чонга ачы-дуза чедиреринин даалгазын эрткен айда 102 хуу боттандырган.

Комбинатта бүдүрүлгениң планныг онаалдаларын күүседиринге төлептиг үлүүн киирип, эки ажылдап турарларның саны көвүдеп орар.

Д. ОДАН-ООЛ.

ДЭЭДИ СОВЕТТИҢ КОМИССИЯЛАРЫНДА

Март 14-те Кремльге ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединиң болгаш Национальдар Совединиң улус өөредилгезинин, эртемниң болгаш культураның талазы-биле комиссияларның каттышкан хуралы болган. Хуралды комиссиялар даргалары А. Э. Восс биле П. Н. Федосеев эрттиргеннер.

Комиссияларның ажыл планнарын ёзугаар белеткел бөлүүнүң кежигүннери чамдык эвилелдешкен, автономнуг республикаларда болгаш хоорайларда ажылчын, көдээ аныяктарының ниити ортумак кежээки болгаш заочное өөредилгезинин байдалы-биле танышкаш, боттарының түңнелдерин болгаш саналдарын киирген. Ол ышкаш бо дугайында төп албан черлериндеи, хамаарышкан министерстволардан, ССРЭ-ниң ТСЭ-ден болгаш өске-даа черлерден материалдар база киирген.

Улус өөредилгезинин органнары, министерстволар, ведомстволар СЭКП-ниң XXIV съездизинин аныяктарны бүгү-ниитиниң ортумак өөредилгезинче шилчидер дугайында шиитпирин күүседири-биле ажылдап турар аныяктарның ниити ортумак кежээки болгаш заочное өөредилгезинин эжикидер дугайында хемчеглерни ап турарын хуралга демдеглээн. Бо өөредилге чылында 14,5 муң кежээки (эөлчег) болгаш заочное школаларда 4,2 миллион кижи өөренип турар. Чуртта 264 кежээки болгаш заочное ортумак тускай өөредилге черлери, хүндүсү техникумнарның чанында 3200 кежээки база заочное салбырлар санаттынып турар. Ол өөредилге черлериндe хаара туттунган 8 класс билиглиг сургуулдарның саны 782 муң кижи бооп турар.

Чедишкиннер-биле кады бо ажылда четпестериниң барын депутаттар база айытканнар. Чогуур министерстволар, төп албан черлериндe болгаш чамдык республикаларда, крайларда, областарда аныяктарны кежээки, заочное өөредилгеже бүрүү-биле хаара тудар ажылды кошкак чорудуп, өөренир аныяктарга таарымчалыг байдалдарны тургуспайн турарын хуралга демдеглээн.

Аныяктарның бүгү-ниити ортумак өөредилгеже шилчиирин доозар дугайында партияның XXIV съездизинин шиитпирин күүседириниң талазы-биле чогуур хемчеглерни айыткан сүмелерни комиссиялар ажылдан кылган.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчызы М. Холов, ВЦСПС-тиң секретары Л. А. Землянникова, чамдык министерстволарның, ведомстволарның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң харыысалгалыг ажылдакчылары комиссияларның ажылынга киришкен.

(СЭТА).

Кодээ Советтиң шаңнаан

1973 чылда республиканың кодээ, суур болгаш хоорай (район чагыргазында) Советтериниң социалистиг чарыжынга Таңды районнуң Межегей кодээ Соведи ийиги черни алгаш, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелдиң Хүндүлел бижики, 500 рубль-биле шаңнаткан.

Бо бедик шаңналды тыпсырынга турааскаткан хөй-ниитиниң хуралы бурунгу хүн совхоз төвүнге болуп эрткен. Тыва АССР-ниң кодээ ажылагый министри Т. Т. Лаасол кодээ Советтиң төлээлекчилериге Хүндүлел бижикти байырлыг байдалга тывыскан.

ССРЭ-НИҢ КӨДЭЭ-ТУДУГ МИНИСТЕРСТВОЗУНУҢ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНЫҢ БОЛГАШ БҮДҮРҮЛГЕЛЕРИНИҢ АЖЫЛЧЫННАРЫН, ИНЖЕНЕР-ТЕХНИКТИГ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫН БОЛГАШ АЛБАН- ХААКЧЫЛАРЫН ССРЭ-НИҢ ОРДЕННЕРИ БОЛГАШ МЕДАЛЬДАРЫ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

1973 чылдың планнарын болгаш хүлээп алган социалистиг хүлээлгелерин долдур болгаш ажыр күүседиринге чедип алган чедишкиннери дээш шаңнаары болза:

ТЫВА АССР ЛЕНИН ОРДЕН-БИЛЕ

Кызыл-оол Будукович Оржакты — «Тыва көдээ-тудут» трестиң № 741 мехколоннаазының комплексилиг бригадазының бригадири.

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ КЫЗЫЛ ТУК ОРДЕН-БИЛЕ

Александр Васильевич Леоновту — «Тыва көдээ-тудут» трестиң № 585 мехколоннаазының начальниги.

Михаил Кудер-оолович Оржакты — «Тыва көдээ-тудут» трестиң № 463 мехколоннаазының дашчызы.

Валентин Прохорович Старостинни — «Тыва көдээ-тудут» трестиң Туранда ыяш белеткээр пунктузунуң автомобиль чолаачызы.

«ХҮНДҮЛЕЛДИҢ ДЕМДЭЭ» ОРДЕН-БИЛЕ

Павел Федорович Каидауровту — «Тыва көдээ-тудут» трестиң эргелекчизи.

Степан Никодимович Рыкаловту — «Тыва көдээ-тудут» трестиң № 957 мехколоннаазының бызаңчызы.

Александр Сергеевич Сарыгларны — «Тыва көдээ-тудут» трестиң № 62 мехколоннаазының бызаңчызы.

Валерий Ховалыгович Эрес-оолду — «Тыва көдээ-тудут» трестиң № 586 мехколоннаазының комплекстиг бригадазының бригадири.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЭРЕС-МААДЫРЫГ ЧОРУК ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Кара-оол Орутчайович Иргитти — «Тыва көдээ-тудут» трестиң № 463 мехколоннаазының комплекстиг бригадазының бригадири.

Виктор Иванович Карповични — «Тыва көдээ-тудут» трестиң механизация эргелелиниң экскаватор-машинизи.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ШЫЛГАРАЛ ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Василий Михайлович Дюкаревти — «Тыва көдээ-тудут» трестиң автобаазазының автомобиль чолаачызы.

Устин Константинович Копковту — «Тыва көдээ-тудут» трестиң № 958 мехколоннаазының бызаңчызы.

Оюмаа Сергеевна Монгушту — «Тыва көдээ-тудут» трестиң № 585 мехколоннаазының штукатуру.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргаазы Н. ПОДГОРНЫЙ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль 1974 чылдың февраль 27.

ССРЭ-НИҢ МЕЛИОРАЦИЯ БОЛГАШ СУГ АЖЫЛ-АГЫЙ МИНИСТЕРСТВОЗУНУҢ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНЫҢ БОЛГАШ БҮДҮРҮЛГЕЛЕРИНИҢ АЖЫЛЧЫННАРЫН, ИНЖЕНЕР-ТЕХНИКТИГ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫН БАЗА АЛБАН-ХААКЧЫЛАРЫН ССРЭ-НИҢ ОРДЕННЕРИ БОЛГАШ МЕДАЛЬДАРЫ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

1973 чылдың мелиорация объектилерин тудар талазы-биле алдынган хүлээлгелерни күүседиринге көргүскен күш-ажылчы эрес-маадырлыг чоруу дээш база Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга чедип алган чедишкиннери дээш шаңнаары болза:

ТЫВА АССР КҮШ-АЖЫЛДЫҢ КЫЗЫЛ ТУК ОРДЕН-БИЛЕ

Анатолий Егорович Долженков — «Тыва суг-тудут» трестиң тудуг-монтаж эргелелиниң чолаачызы.

«ХҮНДҮЛЕЛДИҢ ДЕМДЭЭ» ОРДЕН-БИЛЕ

Хуускаал Сегбеевич Оккан — «Тыва суг-тудут» трестиң № 1 мехколоннаазында монтажниктер бригадазының бригадири.

Виталий Петрович Сургуганов — «Тыва суг-тудут» трестиң эргелекчизи.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЭРЕС-МААДЫРЫГ ЧОРУК ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Геннадий Дмитриевич Яковлев — «Тыва суг-тудут» трестe тудуг-монтаж эргелелиниң ажылчыны.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ШЫЛГАРАЛ ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Владимир Александрович Бекасов — «Тыва суг-тудут» трестиң № 2 мехколоннаазында экскаватор-машинизи.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль 1974 чылдың февраль 27.

ССРЭ-НИҢ ГЕОЛОГИЯ МИНИСТЕРСТВОЗУНУҢ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫН БОЛГАШ БҮДҮРҮЛГЕЛЕРИНИҢ АЖЫЛЧЫННАРЫН, ИНЖЕНЕР-ТЕХНИКТИГ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫН БАЗА ПАРТИЯ, СОВЕТ, ПРОФЭВИЛЕЛ БОЛГАШ КОМСОМОЛ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫН ССРЭ-НИҢ ОРДЕННЕРИ БОЛГАШ МЕДАЛЬДАРЫ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

ТЫВА АССР КҮШ-АЖЫЛДЫҢ КЫЗЫЛ ТУК ОРДЕН-БИЛЕ

Владимир Иванович Забелин — Тываның геология экспедициязында шинчилел бөлүүнүң начальниги.

Александр Спиридонович Семыкин — Тываның геология экспедициязында чер үттекчизи.

«ХҮНДҮЛЕЛДИҢ ДЕМДЭЭ» ОРДЕН-БИЛЕ

Григорий Иванович Лапшин—Тываның геология экспедиция автобаазазында слесарь.

Кенден Арапчаа Хертек — Тываның геология экспедициязында чер үттекчизи.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЭРЕС-МААДЫРЫГ ЧОРУК ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Бруно Карлович Яневц — Тываның геология экспедициязында чер үттекчизи.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ШЫЛГАРАЛ ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Петр Дмитриевич Куимов—Тываның геология экспедициязының автобаазазының чолаачызы.

Анна Михайловна Пиляева — Тываның геология экспедициязының лабораториязының ажылчыны.

Николай Сергеевич Холмов — Тываның геология экспедициязының проходчиги.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль 1974 чылдың февраль 27.

ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛ

Март 14-те, Кремльдиң Улуг ордузунга комсомол организацияларының секретарларының Бүгү-армия чөвүлел хуралы болдунуң ажылын үргүлчүлээн.

Президиумда—СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри, Совет Эвилелиниң Маршалы А. А. Гречко, ССРЭ-ниң камгалал министриниң бирги оралакчылары Совет Эвилелиниң Маршалы И. И. Якубовский, армия генералы В. Г. Куликов, Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң Кол политиктиг эргелелиниң начальниги, армия генералы А. А. Епишев, ССРЭ-ниң камгалал министриниң бирги оралакчызы, армия генералы С. Л. Соколов болгаш шериг-нин өске-даа начальниктери.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери А. А. Гречконуң илеткелин чугаалажып көөрүн уламчылаан.

Армияның болгаш Флоттуң комсомол организацияларының ажыл-чорудулгазының чугула айтырыгларын Чепсектиг Күштериниң тус-тус хевирлериниң сөкциялар хуралдарынга чугаалажып көргеи. Чөвүлел хуралдың киржикчилери секциялар ажылынын түңнелдериниң дугайында шериг чөвүлелдериниң кежигүннери — Чепсектиг Күштериниң тус-тус хевирлериниң политаргелелдериниң начальниктериниң илеткелдерин база дыңнаан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри, Совет Эвилелиниң Маршалы А. А. Гречко түңнел сөс ап, чүве чугаалаан.

Совет Чепсектиг Күштериниң комсомол организацияларынга, комсомолчуларынга болгаш бүгү аныяк дайынчыларынга комсомол организацияларының секретарларының Бүгү-армия чөвүлел хуралы кыйгырыгны хүлээп алган.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединге байырлыг чагааны чөвүлел хуралдың киржикчилери улуг сорук киришкин-биле хүлээп алган.

(СЭТА).

ЧАА БАЖЫҢЧЕ КӨШКЕН

Кызылдың № 12 кварталында 118 өг-бүле чурттаар ийи дугаар бажыңы күрүне комиссиязы хүлээп алган.

Бажың чурттаарынга таарымчалыг кылдынган. Изиг, соок суг, газ, ванна болгаш өске-даа дерилгедер квартира бүрүзүнде бар.

Дүүн 118 өг-бүле ол чаа бажыңче көжүп кирген.

БЕДИК ШЫНАРЛЫГ ҮРЕЗИН ДЭЭШ

Тоску беш чылдың тодарадыкчы чылының часкы тарылгазында республиканың ажыл-агыйлары тараа культураларының 55,9 муң тонна, мал чеми чочак-тараанын 600 тонна, кукурузаның 990 тонна, тарымал тооруктун 200 тонна, хөй чылдыг сигеннерниң 229 тонна, картофельдиң 4,3 муң тонна, ногааларның 27 центнер үрезинин белеткеп алыр ужурлуг. Амгы үеде колхозтарда болгаш совхозтарда тараа аймааның 56,1 муң тонна үрезини бар. Азы үрезин хереглелиниң планы 100,3 хуу күүсеттинген. Картофельдиң 3,2 муң тонна үрезини бар, ол — хереглеттиниериниң 72,5 хуузудур.

Тараа аймааның үрезинин уруп белеткеп алырының планын Барыын-Хемчик район 99,9, Чөөн-Хемчик — 98,9, Улуг-Хем — 92,3, Эрзин —96,4, Өвүр—75,5 хуу боттандырып, ону чедир күүседип албаан. Тараа культураларының үрезини «Чодураа», «Ак-Эрик», «Чаа орук» колхозтарда, «Бай-Тал», «Дөн-Терезин», «Торгалыг», «Чыраа-Бажы» болгаш өске-даа чамдык совхозтарда ам-даа четпес.

Республикада ниитизи-биле суланың болгаш арбайның 1630 тонна, чочак-тараанын 600 тонна, кукурузаның 990 тонна, тарымал тооруктун 200 тонна, картофельдиң 1240 тонна үрезини четпейн турар.

Боттарынга четпейн турар үрезиннерни тус-тус колхозтар, совхозтар республиканың иштинден орнап, садып алыр, азы күрүне курлавырларындан орнаар, садар чурум-биле тыптывар ужурлуг.

Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң 1973 чылдың сентябрь 26-да доктаалы-биле чамдык колхозтарга болгаш совхозтарга немей үрезин урар онаалданы берген турган. Ол үрезинни бодунда үрезин чок «Кара-Хөл», «Малчын», Өвүрде «Кызыл тук», «Коммунизмче орук» колхозтарга, «Торгалыг», «Ак-Туруг» совхозтарга садары өөрдүнген. Тараа культураларының үрезинин үстүнде айыткан колхозтар 230 тоннаны, совхозтар 2100 тоннаны амгы үеде садып, сөөртүп чедирип алган.

Бо чылдың чазынында үрезин кыдыр чажары-биле кызыл-тастың 200 тонна, арбайның 1000 тонна, суланың 630 тонна, кукурузаның муң тонна үрезинин республиканың ажыл-агыйларынга садар болгаш орнаар чөпшээрелди Тараа продуктулар эргелелиге берген. Ынчангаш республиканың бүгү-ле ажыл-агыйлары боттарын херек үрезиннер-биле бүрүн хандырып болур аргалыг.

Картофель үрезини-биле хандыртынары элээн берге болуп турар. Республиканың барык-ла бүгү ажыл-агыйлары картофель үрезини-биле хандыртынып ап шыдаваан. 18 колхозтан чүгле «Коммунизмниг херели» болгаш «Хадын» колхозтар, картофель тарын турар 36 совхозтан чүгле «Хемчик», «Күш-ажылдың хостуу», «Россия», «Революцияның чалбыжы», «Кызыл тараачын» совхозтар картофель үрезини-биле хандыртынып алган. Картофельдиң четпес үрезиниң ажыл-агыйлар чазын колхозчулардан болгаш совхозтар ажылчыннарындан садып алыр ужурга таваржып турар.

Чер ажылының бедик культуразы дээш

Хөй чылдыг сигеннер үрезини-биле колхозтарның болгаш совхозтарның хандыртынганы база-ла эки эвес. Шөлдүң болгаш мал чеминин тарылга эзлчештирилгезинге хөй чылдыг сигеннер тарыырының планын күүседирингe, а ол шыкаш сиген шөлдерин база одарларны дүжүткүр болдуруп, анаа чажарынга чочак-тараа аймаанын болгаш тараа баштыг үнүштерниң 229 тонна үрезини негеттинер. Ам херек кырында ол культураларның 95-ле тонна үрезини бар, азы хереглелдиг 41 хуузу. Четпес үрезинни ажыл-агыйлар боттары республикадан өске чөрлерден дилеп тывар ужурлуг.

Бо үстүнде фактылардан алырга, республикада үрезин ажылының деңнели тараалан ажыл-агыйның амгы үедеги негелдезинге дүүшпези тодаргай-дыр. Тараа культураларының райончуткан сорттарының үлүг-хуузу кончуг куду — чүгле 59,8 хуу. Шак ол четпес чоруукту чайладырда эң чугула сорулга болза, бедик дүжүттүг, райончуттунган чаа сорттарны тарып өстүрүрин шиңгээдип алыры болур.

Республиканың бүгү-ле колхозтары болгаш совхозтары тараа культураларының райончуткан үрезинин тарыырынче 1973—75 чылдарда шилчээн турарының планын Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1973 чылдың июль 4-те хүлээп алганы «Тараа культураларының чииринин чер-черде канчаар боттанып турарын чугаалажып көрген. Киирген материалдардан болгаш кол агрономнар-биле беседадан алырга, Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Тес-Хем болгаш Эрзин районнарының күүскомнарының, көдээ ажыл-агый эргелелериниң, колхозтарының база совхозтарының удуртукчуларында республиканың Министрлер Чөвүлелиниң үстүнде айыткан доктаалын күүседир талазы-биле ажылдап кылган тодаргай план чок болган. Ол үениң негелдезинге канчаар-даа таарышпас.

Салдынган сорулганы чедишкинниг шиитпирлээр төлээде, бүгү-ле ажыл-агыйларда үрезин участокторунда бо чылын чүгле сорттуг үрезиннерни чажар херек. Бо талазы-биле республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозу болгаш Совхозтарның бүдүрүлге каттыжышкыны тодаргай хемчеглерни ажылдап кылган, ону боттандырар айтышкынны ажыл-агыйларга берген.

Сорттуг үрезиннерни чажар талазы-биле бистиң республикада болдунар аргалар бар. Тараа продуктулар эргелелинде ийиги репродукциянын сорттуг 5 муң тонна хире үрезини херек кырында бар. А ындыг турбуже ажыл-агыйлар ол үрезинден орнап база садып алыр чагыны министерствога чүгле 1630 тоннага киирген. Бо четпес болуп турар. Хереглеп турар ажылын улам ынай экижидер «Чемчеглер дугайында» доктаалы-биле бадылаан. Ол доктаалды ёзугаар, райончуткан сорттуг үрезиннерни чажарынче 1974 чылда Таңды болгаш Бии-Хем районнарының ажыл-агыйлары, а 1975 чылда республиканың арткан бүгү районнарының ажыл-агыйлары бүрүнү-биле шилчээн турар ужурлуг. Бо чиик эвес сорулга. Ынчалзадаа ону күүседири бистин хүлээлгевис.

Республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозу чоокта чаа райкүүскомнарның көдээ ажыл-агый эргелелдериниң кол агрономнарын келдирткеш, бүгү-ле ажыл-агыйларның райончуткан сорттарны тарыырынче 1975 чылга чедир бүрүн шилчээн ажылын улам ынай экижидер «Чемчеглер дугайында» доктаалы-биле бадылаан. Ол доктаалды ёзугаар, райончуткан сорттуг үрезиннерни чажарынче 1974 чылда Таңды болгаш Бии-Хем районнарының ажыл-агыйлары, а 1975 чылда республиканың арткан бүгү районнарының ажыл-агыйлары бүрүнү-биле шилчээн турар ужурлуг. Бо чиик эвес сорулга. Ынчалзадаа ону күүседири бистин хүлээлгевис.

Республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозу чоокта чаа райкүүскомнарның көдээ ажыл-агый эргелелдериниң кол агрономнарын келдирткеш, бүгү-ле ажыл-агыйларның райончуткан сорттарны тарыырынче 1975 чылга чедир бүрүн шилчээн ажылын улам ынай экижидер «Чемчеглер дугайында» доктаалы-биле бадылаан. Ол доктаалды ёзугаар, райончуткан сорттуг үрезиннерни чажарынче 1974 чылда Таңды болгаш Бии-Хем районнарының ажыл-агыйлары, а 1975 чылда республиканың арткан бүгү районнарының ажыл-агыйлары бүрүнү-биле шилчээн турар ужурлуг. Бо чиик эвес сорулга. Ынчаарга республикада күрүзин инспекциязының сан-медээлери-биле алырга, амгы үеде хынаттынган 55,6 муң тонна тараа үрезининиң 47,2 муң тонназын, азы 84,1 хуузун чажар шынарынга чедирген. Оон иштинде бирги болгаш ийиги класстыы — 25,5 муң тонна, азы 45,8 хуузу. Хынаттынган үрезиниң иштинден кондициялыг эвези 15,2 хуу, оон иштинде боктуу —11,3, үнер шынары четпези —6,5, өл-шыгы таарышпазы —0,2 хуу болган.

Үрезинни чогуур үеэинде белеткеп алыр ажылды Каа-Хем, Бии-Хем районнарын, Кызыл хоорай Совединиң ажыл-агыйлары эки организастаан. Ол черлерде тараа болгаш мал чеми культураларының үрезинин 93-тен 100 хуу чедир кондициязынга чедир белеткээн.

Оон аңгыда он бир совхоз, дорт колхоз бар бүгү үрезинин чажар шынарынга чедир белеткеп алган. Оларга «Коммунизмниң херели», «Хадың», «Тиилелге» колхозтар, «Кызыл тараачын», «Бурунгаар», «Кызыл тук», «Саян», «Көк-Тей» совхозтар болгаш өске-даа чамдык ажыл-агыйлар хамааржыр.

Оон-биле чергелештир, чамдык ажыл-агыйларда үрезин белеткели багай чоруп турар. Эрзин, Бай-Тайга, Тес-Хем, Улуг-Хем, Барыын-Хемчик районнарның колхозтарында үрезин арыглаашкыны онза багай организастаттынган. Чижээ, Эрзиннің колхозтарында тараалардың чажар шынарынга чедир белеткээн үрезини 65 хуу, Таңдының совхозтарында — чүгле 23,4 хуу, Барыын-Хемчиктиинде — 29,4, Бай-Тайганыында — 41,4 хуу болуп турар. Бо үстүнде айыттынган районнарның ажыл-агыйларының удуртукчулары, тускай эртемниглери үрезин арыглаашкынын дүргедириниң боттуг хемчеглерин алыры эргежок чугула.

Чаагай дүжүттү алыры — эки шынарлыг үрезинден хамааржыр. Ынчангаш часкы хову ажылдарында чедир арткан үеде үрезинни ыяк арылап белеткээри, четпес үрезинни тыптынары — соңгаарладып болбас сорулга. Партия, совет, көдээ ажыл-агый органнары бөже чогуур кичээнгейни салыр хүлээлгелиг.

И. ПОМИНОВ,
республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозунун кол агроному.

ПЛАНЫН АЖЫРЫП ТУРАР

Бо чурукта Фаина Зиновьевна Бахарева Кызылдың мебель кылыр цегиниң мурнакчы ажылчыннарының бирээзи. Ол бүдүрүлге планын ай санында ажыр күүседип турар. Амгы үеде цехтың коллективи Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжында кирген, хайныышкынныг ажылдап турар. Ылаңгыя социалистиг чарыштың негелделерин коллективте кижи бүрүзү эки билип алган болгаш ол ёзугаар ажылдап турган, бедик көргүзүглерни чедип алырынга бүрүн шиитпирлиглер. Февраль айның планын дуржулгалыг ажылчын 110 хуу күүсеткен.

Ф. З. Бахарева идепкейлиг хей-ниитичи. Ол коллективте местком кежигүнү болгаш хоорайның улус судунун улус төлөөзи хүлээлгезин эки күүседип турар.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

МАЛЧЫННАР ӨӨРЕДИЛГЕЗИ

«Бай-Тал» совхозтун Туралыгда хойжу бригадазының төвү. Кажааларда баглаан аъттар бажы ана оргу.

Кызыл-булунну эр, херээжен малчынар чык долдур олурупкан. Зооветеринарлыг өөредилгениң эзлчеглиг кичээли-даа эгелээн.

Зоотехник Успун-оол Чкалов «Хойну одарладыры», «Чаш хураганнарны ажаап, доруктурары», мал эмчизи Куудар Нордуп—«Шээр малдың аас ылчыраар аарыы болгаш ону эмпээри» деп темаларга кичээлдер эрттирди. Оларның кайызы-даа эки белеткенгени илдеп, совхозтун болгаш бригаданың амыдыралындан алган чижектерни көргүзүп, малчыннарның боттарын беседага киириштиргени солун болган.

Кичээл соолунда совхоз директору С. Байыс-оол политиктиг информацияны база кылган.

Зооветеринарлыг өөредилгениң ажыктыын, малчыннарның хүн бүрүде ажыл, амыдыралы-биле холбаалыын хоочун хойжулар Иргит Эрелчин, Салчак Чүлдүм-оол, аныяк кадарчы Далай Мылдык болгаш өскелер-даа сеткил ханыышкын-биле чугаалаар чорду.

Бо бригадага мындыг кичээлдерни ай санында ийи удаа эрттирери чаңчыл апарган. А чыл эгезинден бээр 15-ки кичээл эртип турар болду. Бригадир Артай Дадар-оол, партия организациязының секретары Монгуш Очур-оол өөредилгени эки организастаан.

Туралыгның хойну бригадазының кежигүннери бир эн-сеткилдиг, бедик организастыы-биле чүгле совхозта эвес, харын районда мурнакчы бригада кылдыр шылгаран турары таварылга эвес. Чижээ, агаар-бойдузу берге 1973 чылда ол бригада төрүүр 100 хойна онааштыр 82 хураганны камгалап, боттарының күжү-биле четчир санныг көк-суланы болгаш сигенни тарып, ажаап алган. Амгы мал ооладаашкынының үеэинде бригаданың төрүүр хойларының 80 хире хуузу ооладпан болгаш хураганнары шупту онча-менди доругун турар.

СЭКП ТК-ның партийа, совет улуска Кыйгырыынга сорук киргеп малчыннар амгы үеде партия обкомунун X пленумунун шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш, бедиткен хүлээлгелерни алган, өрестиг ажылдап турар.

А. АДЫГБАЙ.

«ШЫННЫҢ» МАТЕРИАЛДАРЫНЫҢ ИЗИ-БИЛЕ

ХЕМЧЕГЛЕРНИ АЛГАН

Бо чылдың февраль 2-де үнген «Шын» солунга Чөөн-Хемчик районнун «Искра» колхоздан М. Мажааның «Шиитпирлиг демисежир» деп эгелиг материалы парлаттынган. Малчынның харыысалгазының дугайында солунда бижип турар чүүлдерни детки-вишаан, ол ажыл-агыйның чамдык малчыннарының четпестерин автор шүгүмчүлээн.

Колхоз баштаар чериниң даргазы Д. С. Настык-Доржунун редакцияга дыңнатканы:

Авторнун бижип турары фактыларының турганы шын. Четпестерни илередип, хемчеглерни удаа-дараа ап келген. Кадарчылар М. Комбуй-оол, С. Бопушка, М. Доспан-Бүрбү олар чидирген иртерин мал-биле эгиткеннер. Чыл төнчүзүнүн санаашкынында малчын Х. Чүрек-оол 16 баш мал четпестиг болган. Оон беш башты төлөөн болгаш өске артканнарын тып санашкан.

Чылгычылар М. Деспил-оол, М. Очур-оол өорладып чидирген малдарын төлеп турардар. Райкүүскомнун шагдаа кылдызи оор алган малдарның истелгезин чорудуп турар.

Кадарчы С. Эртине чидирген 3 инээнин бирээзин төлээн, артканнарының өртээн тыртты-рып турар. Малчыннар О. Чимит-Доржу, С. Лопсан-Серен олар харыысалга чогундан чидиргилээни хураганнарын база төлеп турардар.

Колхоз малчыннарының хуралынга оларның харыысалгазының дугайында шыңгыы чугаалажып көрген.

Ынчангаш, мындыг таварылгаларны болдурбас талазы-биле моон сонгаар хемчеглерни ап, бо айтырыгже кичээнгейни кошкатпазын шиитпирлеп, тускай доктаалды анаа хүлээп алган.

Чагаалардан одуруглар

Улуг-Хем районнун Ак-Туруг ортумак школазынга келир өөредилге чылында одаар 125 кубометр токпакты адаелер шефтеп турган белеткеп берген.

С. СОТНАМ.
К. КОМБУ.

* * *

Ол-ла районда «УТКА 25 чылы» совхозтун Иштии-Хем салбарының ажыл-ишчилери Иштии-Хем суурда сес чыл школазынга одаар 154 кубометр токпакты белеткээн, эккеп дужуруп бергеннер.

Т. ОЧУР-ООЛ.

ОНЧА-МЕНДИ

«Сүт-Хөл» совхозта мал кыштаглаашкыны эки артып турар. Совхоз анаа ыяк белеткенген. Мал чеми четчир. Малчыннарже кичээнгей салыры күштелген. Малчыннарның эң ырак турлагларынга безин чүгле мал чемин чедирип турар эвес, харын-даа аъш-чем болгаш хереглел бараанныры-биле оларны доктаамал хандырарын организастаан. Малчыннарже хүн бүрү кичээнгей салып, оларнын хандырылгазын экижиткен чорук бодунун чогумчалыг үре-түннелин берген.

Ам совхозта шээр-даа, бода-даа мал хүр кыштап турар. Ылаңгыя хөй ооладаашкыны кидин түлүктеп эгелээн. Шелениң хойжу бригадазында төрээн 398 хойдан 406, Сайыр бригадазында 395 хойдан — 404, Өленнин база Чес-Булуннун бригадаларында 2193 хойдан 2204 хураган менди доругун турар.

Б. САТ.

ТӨП КАЗАХСТАННЫҢ МУРНАКЧЫ СОВХОЗУНДА

КАРАГАНДА ОБЛАСТЬ. Ында «Оскаровский» совхоз —Төп Казахстанда мурнакчыларның бирээзи. Ол ажыл-агыйда 700 муң ажыг мыйыстыг бода мал, 9000 хире хөй болгаш барык муң чылгы мал бар. Тарылгазының шөлү 10000 гектар ажыг.

Совхозтун оруагазы чыл-чылы-биле өзүп келген. Чүгле эртиен чылын оон арыг орулгазы бир миллион хире рубль болган, ынчаарга тоску беш чылдың үш чылының дургузунда ол—2 миллион 600 муң рубль болган. Механизаторларның болгаш малчыннарның комсомолчу-аныяктар бригадалары улуг салыышкынны аңаа киирген.

ЧУРУКТА: бо шөлде семирти азырап турар шарыыктарның деңзизи 500 килограмм чедип турар.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Колхозтарда отчёттар болгаш соңгулдаалар

ЧЕТПЕСТЕРНИ ЧАЙЛАДЫР, КҮЖЕНИИШКИННИГ АЖЫЛДААР

Тоску беш чылдың шиитпирлиг 1973 чылында кылган ижин түннеп чугаалажыр, тодарадыкчы чылда салган сорулгаларын күүседиринге хамаарыштыр санал-оналын солчур дээш, Чөөн-Хемчик районда «Октябрь 30 чылы» колхозтун кежигүннери отчёттуг хуралга чыглып келгеннер.

Баштаар чернин чоруткан ажылының отчёдун колхоз даргазы Монгуш Мирчин кылган. Колхозчу ишчилернин ортузунга организакчы ажылды баштаар чер багай эвес чоруткан. Ынчангаш колхоз эрткен чылын чамдык чедишкиннерни чедип алган. Мал болгаш чер ажылын хөгжүдеринге элээн ажылдар кылынган. Көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин улам көвүдедир сорулганы боттандырарынга тараажылар, малчыннар эвээш эвес күжениишкинин үндүрген.

Ажыл-агый тараа культураларының га бүрүзүнден 11,5 центнер дүжүттү ап, күрүнеге тараа садар планын 161,5 хуу күүсеткеш, пландан ажыр 277 тонна тарааны дүжаган. Ынчангаш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугун, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунун болгаш Көдээ ажыл-агый база белеткелдер ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының профавилелиниң Төп Комитединин Кызыл тугун өртектиг үүлдер-биле кады чаалап алган.

Чер ажылын улам ынай көдүреринге үндезилээш, ниитинин мал ажылын хөгжүдеринге чамдык эки түннелдер база чедип алдынган. Малдың продуктулуг чоруу 1973 чылда мурнуку чылдарның деннелинден бедээн. Сүт бүдүрерин 106,3 хуу, ону күрүнеге садарын 110 хуу, эт садарын 100 хуу күүсеткен. Хой, өшкү, чылгы малдың баш саны планда көрдүнгенинден көвүдээн. Төрүүр 100 баш малга онааштыр 96 хураганны, 106 анайны ажыл-агый алган.

Колхоз бүдүрүлгезиниң мурнакчылары эвээш эвес.

Чедишкиннер-биле чергелештир бар четпестерни, чедир кылдынмаан үүлдерни хуралга колхозчулар санал-оналынга илереткен.

1973 чылда чамдык онаалдаларнын күүсеттинмээнинин чыддагааны болза, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге депшилгелиг чаа үүлдерни, мурнакчы дуржулганы шиңгээдирин кошкак чорутканы болур. Оон аңгыда, бар аргаларны, курлавырларны четче ажыглаваан. Эт, сүт, дүк, тараа болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедиринче баштаар чер. көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери кошкак кичээнгей салган. Оон хараазы-биле дүк бүдүрер планга 8.5 тоннаны чедирбээн.

Малдың баш санын өстүрер, оон продуктулуун бедидер талазы-биле ак сеткилдиг ажылдап турар мурнакчы ишчилер хөй. Оларнын арга-дуржулгазын нептерелирин, социалистиг чарышты дээштиг организастаарын четпес чоруткан.

Колхозта малдын өлүп хораар чоруу эвээш эвес. Чижээ, бода малдын баш саны 1972 чылда турганындан 40 баш эвээжээн. Тарып боозадылганы болгаш эдержилгени багай чоруткан, ынчангаш 100 инектен-не 44 бызаа алдынган. Төрүүр малдын кызыраар чоруу чыл бүрү улам көвүдеп турар. Мал ажылынга харыысалга чок, ниитинин малының бажын өстүреринче сагыш салбас чамдык кижилерни малчынадырын уламчылап турар. Чижээ. төрүүр инектеринин семиртилгезин, болгаш эдержилгезин багай организастаан. Күрүнеге саткан бода болгаш шээр малдарнын, хаваннын дириг денизизи кончуг куду. Малды семирти азырааш, садар депшидгелиг арганы ам-даа ажыглавайн турар.

Малдын учёт-отчёдун бригадирлер, учётчиктер, специалистер багай чорудуп турары, кижилер-биле ажылдын четпези, ревизия комиссиязының сула ажылы дээш шыңгыы шүгүмчүлелдиг саналдар болгулаан.

Тодарадыкчы чылда колхоз бедиткен социалистиг хүлээлгени алгаш, Ленин аттыг колхоз-биле чаа кереэни чарган. Төрүүр 100 баш малданна 85 бызаа. 80 кулун, 90 анай, хураганны, улуг хавандан 12 хаван оглун алыры көрдүнген. Бир инектен-не 1500 кг сүттү, хой бүрүзүнден 2,5 кг дүктү алыр сорулга салдынган.

Тараа культураларның дужулун бедидеринге чамдык эки түннелдер турза-даа, дужүт ниитизи-биле куду болбушаан. Чайгы. күскү чер андарылгазын агротехниктиг негелделерге дүүштүр чорутпайн турар. Чинге-тарааны куруктурбаан эрги аңгыска тараааш, куду дужут ап келген. Чаа кылган суггарылга системазын багай ажыглааш, суггаттыг шөлден чөгенчиг чавыс—3,5 центнер дужут алган. Кукурузаның бир газындан-на 53,6 центнер ногаан масса алдынган. Ногаа болгаш картофельден хой орулганы алырын планнааш, а херек кырында 13.820 рубль карылгалыг болган. Чер ажылының культуразын белидерин. чаа, депшилгелиг аргаларны ажыглаарын колхозчулар сүмелешкен.

Четпестерни чайладырының, тодарадыкчы чылда салдынган сорулгаларны, планныг онаалдаларны күүседиринин хемчеглерин отчёттуг хуралга ажылдап кылган.

М. СЕВЕН.

Кол адырже кичээнгей салыр

Эрзин районда «Мөрен» колхоз тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында чамдык эки түннелдерни чедип алган. Ол дугайын колхозчуларның чоокта чаа болуп эрткен отчёттуг хуралынга колхоз даргазы Л. Саныгаа бодунун илеткелинге чугаалаан.

Мал бажы эрткен чылын өзүлделиг болган. Төрүүр 100 баш хойга онааштыр ажылагый 84 хураганны менди камгалап алган. Колхоз күрүнеге 303 тонна эттти, 70 тонна сүттү, 24 тонна дүктү саткан.

Колхозтун № 3 хойжу бригадазы социалистиг чарышка тиилекчи болган. Бригада ниитизи-биле 100 хойга онааштыр 92 хураганны менди камгалап алгаш, республиканың мурнакчы хойжу бригадаларының санынга кирип, РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунун Хүндүлел бижии-биле болгаш 600 рубль-биле шаннаткан. Колхозта 13 хойжулар 100 хойга онааштыр 85-тен өрү 106 чедир хураганны алган. Түс-түс хойжулардан Ленин орденнин эдилекчизи Н. Орус-оол 100 хойдан 106 хураганны, И. Сади 98 хураганны, У. Марсуу—96 хураганны, Л. Очур-Бады — 91 хураганны, Ш. Шимит, С. Шимээ кайызы-даа 100 хураганны менди доруктурган.

Оон-биле чергелештир, колхозтун экономиказының үндезини болур мал ажылында бар улуг четпестерни санал берген колхозчулар илереткен. Малдың өлүп хораар болгаш чидер чоруу эвээжээр хамаан чок, харын-даа, улам көвүдээн. Мыйыстыг бода малдан 59 баш өлген, 199 баш читкен. Шээр малдан 882 баш читкен, азы өлүп хораан. Мал ажылынга харыысалга чок чамдык кижилерни киирген турган. Оон уржуу-биле ажылагый улуг когаралга таварышкан. Чижээ, инек кадарчызы турган К. Маадыр 64, Х. Көк-оол 32, К. Шожал 20, И. Баадыр 23, Б. Санаа 28 инекти түс-түзүнда чидирген. Мал ажылынга учётту болгаш отчётту кошкатканының түннелинде. үстүнде айыткан четпестер чылдан чылче улажып келген. Мал чидирген, самчыгдаан кижилерден колхозтун алыр ерези 57 муң рубль ажыр турар.

Малдын тарып боозадылгазын база эдержилгезин колхозта багай организастап турар. Оон уламындан хөй санныг мал кызырап турар. Чүгле оон чылдагааны-биле эрткен чылын 100 инекке онааштыр 27 бызаа чедир алдынмаан.

Хойнун баш бүрүзүнге онааштыр кыргып ап турар дүк кончуг куду. Кыргылда цунктуларынга келген хойларнын хүн бүрү учёдун кылбайн, төгүлген дүктү чыып савазавайн, черге каап турган. Моон уржуу-биле бир хойдан-на дөнгүп 1,5 кг дүк алдынган. А колхозчуларнын хууда хойларынын баш бүрүзүнге онааштыр 4—5 кг дүк алдынып турар. Моон чылдагааны чүдел? Учёт, отчёт чогун, тускай эртемниглернин, бригадирлернин харыысалга чогун ажыглап алгаш, колхозчулар ниитинин хөөнүн дүгүн бүдүлдүрүп турганы билдингир-дир.

Зооветспециалистернин малчыннар ортузунга кижизидилгелиг, тайылбыр-массалыг ажылдарны чорудуп турары кошкак деп, колхозчулар база шыңгыы шүгүмчүлээн. Зооветөөредилгени чогуур негелдеге чедир турганаан.

Мал ажылында бар четпестерни чайладырының тодаргай хемчеглерин колхозчуларнын ниити хуралынга ажылдап кылган.

К. ЛАМАЖАП.

Хереглел кооперациязында

отчёттар болгаш соңгулдалар

ИДЕПКЕЙЛИГ, АЖЫЛ-ИШЧИ БАЙДАЛГА

Чаан-Хемчик районнуң хуучулар төлөлекчилериниң хуралынга райпонуң 1973 чылда кылып чоруткан ажылдарын илеткелчи— райпо баштаар черинин даргазы Д. Сат болгаш санал берген делегаттар бүгү таладыг анализтээн.

Беш чылдың шиитпирлиг чылынын планныг онаалдаларын райпо ажыр күүсеткен. Ниитизи-биле 38 салыг четкизинин 31-ри планын ажыр боттандырган. Ол мурнакчы коллективтернин аразында Чадаанада В. Князева, С. Ховалыг олар эргелекчилээн №1 болгаш идик магазиннери, кадаа магазиннерден К. Чечек, Е. Кара-Сал эргелекчилээн Хайыракан болгаш Баян-Тала магазиннери база бар.

Бир эвес районга 1970 чылда бир кижиге онаатыр чылда 447 рубльдин барааныи саткан болза, эрткен чылын ол 525 рубль четкен. Садыгның культуразын бедидер талазыбиле элээн ажылдар кылдынган. Ай санында ийи эзлчеглиг ажылдаарынче ийи магазинни шилчиткен. Магазинге келген кижилер бараанларны боттары шилип алган, кассага өртээн төлеп бээр мурнакчы аргаже шилчээн магазиннерниң саны өскен. Коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинде чеден ажыг кижи хаара туттунган. Эрткен чылын барааннар базаарларын сес удаа организастаан.

Ол ышкаш ниитинин чеменилгезинин четкилери шиитпирлиг чылдың планныг онаалдаларын база чедишкинниг күүсеткенин хуучулар хуралынга демдеглээн. Делгелгелерни он удаа организастап, аная кондитер кылыгларын, национал чемнерни, чартык фабрикаттарны ажылчы чоннарга сонуургаткан болгаш саткан. Ылангыя Чадааннаның № 3 столоваязының коллективи эки ажылдап, чыл планын күүсеткен. Кондитер кылыгларының, эзиртпес суксуннарның цехтери чоннуң хандырылгазын экижидер дээш шудургу ажылдаан.

Ынчалза-даа райпонуң ажылында шиитпирлезе чогуур чүүлдерниң барын хуралга демдеглээн. Ниитинин чемненилге черлериниң кылып турар аъш-чеминиң шынары амдаа куду, ассортиментизи кызыы, санитарлыг байдалы чогуур деннелге четпес. Райпонуң белеткел конторазы эки ажылдыг диртип, эрткен чылын социалистиг хүлөөлгезин күүсеткен-даа болза, оон ажылында четпестер эвээш эвес. Районну ногаа аймаа-биле четпес хандырган. Белеткел конторазы колхоз, совхозтар-биле ногаа садып алырының кереэзин чаргаш, оон күүселдезинче кичээнгей салбайн турар. Белеткел алган ногааларын саарарынче безин кошкак сагыш салганының түннелинде дузаан капустаны тоннатонназы-биле үндүр бижип турар.

Эрткен чылын райпону респотребсоюзтун сайгарылга базазы, «Росмясорыбторг» базазы четпес хандырганын хуучулар төлөлекчилериниң хуралынга санал берген делегаттар шынгыы шүгүмчүлээн. Чижээ, янзы-бүрү кургаг чимистер, соктар, ногаа аймаандан кылган консервалар, маргарин аймаа, донурган балыктар, кургаг сүт чижектиг аъш-чем барааннары районда чедишпейн турар. Оон ынай спорт барааннары, радиоприёмниктер, мебель, хөвеңниг хөректээш болгаш үүвүр ышкаш барааннар-биле Кызылдың садыг базазы багай хандырган.

Райпонуң ажылында өскедаа четпестерни ол хуралга сайгарып, моон сонгаарны сорулгаларны тодаратган.

К. АРТАА.

Бай-Тайга районнуң кооператорларының отчёт-сонгулдалыг хуралы ажыл-ишчи байдалга арткен. Анаа райпо баштаар черинин даргазы Ф. Кагаанович отчёт илеткелинге кылдынган чамдык ажылдарны болгаш четпестерни тодаргай чугаалаан.

Беш чылдың шиитпирлиг чылында райпо коллективи 74 мун ажыг рубль орулганы киирип алган. Бараан саарылгазының, хлеб быжырарының, хуучу кежигүннер киирип алырының планнарын күүсеткен. Райпо шугумунда кадрларның чеден ажыг хуузу садыг ажылын билир, тускай эртемниг кижилер болуп турар.

Хуралдың киржикчилери ажылда бар четпестерже, ону чайладырынче кол кичээнгейни угландырганнар. Оон мурнунда чылга деннээрге эрткен чылын өре-самчыгдал көвүдээн. 280 мун рубльдин бараанны артык чыдып турар. Ажыл-агый, культура хереглелинин чамдык барааннары үзүктели бээр таварылгалар бар. Чамдык таныылдарның, садыгжыларның ажылга харыысалга чогу-биле өөрт черде магазиннерже оор киргенинин түннелинде күрүнеге эвээш эвес түннүг каражаны чедирген. Автолавкаларны төп ажыглавайн турарындан малчыннарны барааннар-биле өйшаанда болгаш четче хандырбайн келген.

СЭКП-нин XXIV съезтизинин шиитпирлерин амыылалга боттандырар дээш, кадрлар ортузунга кижизидилге ажылын күштелдирип, оларның мергежилин, арга-дуржулгазын улам бедидип, бо чылын алган социалистиг хүлөөлгелерни чедишкинниг күүседир дээш коллективтин бүгү күжүн мөөнүүр сорулга салдынган.

Х. БИЧЕ-ООЛ.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ТАЙБЫҢНЫҢ ХЕРЭЭНИҢ ЭРГЕ-АЖЫКТАРЫНГА

СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-нин Дээди Советинин Президиумунуң кежигүну Л. И. Брежневтин Франция Республиканың Президентизи Ж. Помпиду-биле ужуражыышкының лугайын дашты-кының солуннары, радиозу болгаш телевиденирни калбаа-биле тайылбырлап, оон түннелдерин кылып турар. Пицундага болган ужуражыышкын совет-француз харылаалар-ны калбартырынга, ССРЭ биле Францияның аразынга үргулчүүн консультациязын делегейнин эң чугула айтырыгларының талазы-биле бедик деннелге кылырының практиказынга чаа чугула базым болганын хөй санныг үүлдерде, тайылбырларда онзалап демдеглеп турар.

СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневтин болгаш Франция Республиканың Президентизи Ж. Помпидунуң беседаларының түннелдериниң дугайын Францияның бүгү солуннары калбаа-биле бижип, олче кол кичээнгейни салып турар.

«Франция биле Совет Эвилелиниң аразынга кады ажылдажылганы улам хөгжүдүп, ханыладырының эргежок чугулазын Пицундага болган ужуражыышкын база катап байырлалдыы-биле бадыткаан» —деп, «Юманитенин» кол редактору Р. Андриеним үүлүнде демдеглээн. Бедик деннелге эрткен совет-француз чугаалажыышкыннар делегейнин дүшкүүрлүг чоруунун чавырлырынга болгаш совет-француз найыралды быжыглаарынга идиглиг болур.

Францияның чазаанга чоок бооп турар «Насьон» солун «Пицундага болган ужуражыышкынга Франция биле ССРЭ-нин аразынга политиктиг кады ажылдажылганын хөрээнге бурунгаарлаашкын чедип алдынган» деп демдеглээн.

Польшаның «Трибуна люду» солунунуң тайылбыр үүлүнде демдеглээни болза: «Тайбын кожа-хелбээ догуннап, кады ажылдажылганы хөгжүдүрининг үлегер-чижээн көргүзүп турар чурттарның, харылаазын быжыглаарының оруунга чаа базым кылдынган. Пицундага беседа найыралдыг болгаш бот-боттарын хүндүлежирининг байдалынга бооп эрткен. Ийи тала боттарының аразынга харылаалардың байдалынга сеткил ханыышкының илереткеш, ону моон сонгаар-лаа хөгжүдүрининг перспективаларын идегел-биле үнелеп көргеннер. Ийи чурттун удуртукчу ажылдакчылары амгы үеним эң чугула айтырыгларын база чугаалажып көрген. Л. И. Брежневтин болгаш Ж. Помпидунуң беседалары дүшкүүрлүг чоруктун улам чавырлырынга болгаш улустарның тайбын өзу-биле кады ажылдажылганын калбартырынга чаагай салдарын чедирер апаар».

Чехословакияның «Руде право» солуну бодунуң бо дугайында үүлүн «Ажыктыг чугаалажыышкыннар» деп эгебиле парлаан. «Совет-француз харылаалар делегейге улуг ужур-дузалыг бооп турар. Делегейнин үндезин айтырыгларының, улустар аразынга кады ажылдажылганын болгаш бот-боттарын билириниң талазы-биле ийи чурттун үзел-бодалының чанчыл өзугаар дугжүүшкүнүнүн ачызында үстүнде айыткан үүл талазы-биле кандыг-даа бурунгаар базым — бүгү делегейге айыыл чок чорукту быжыглаарынга улуг салыышкын болур».

Л. И. Брежневтин болгаш Ж. Помпидунуң ужуражыышкыны ийи чурттун үндезин эрге-ажыктарын, Европа диптин бүгү улустарының эрге-ажыктарын, тайбынның болгаш делегейге айыыл чок чорукту хөрээн барымдаалап чорудуп турар совет-француз найыралдың быжыынын чаа базым кылдынган. Пицундага беседа найыралдыг болгаш бот-боттарын хүндүлежирининг байдалынга бооп эрткен. Ийи тала боттарының аразынга харылаалардың байдалынга сеткил ханыышкының илереткеш, ону моон сонгаар-лаа хөгжүдүрининг перспективаларын идегел-биле үнелеп көргеннер. Ийи чурттун удуртукчу ажылдакчылары амгы үеним эң чугула айтырыгларын база чугаалажып көрген. Л. И. Брежневтин болгаш Ж. Помпидунуң беседалары дүшкүүрлүг чоруктун улам чавырлырынга болгаш улустарның тайбын өзу-биле кады ажылдажылганын калбартырынга чаагай салдарын чедирер апаар».

Чехословакияның «Руде право» солуну бодунуң бо дугайында үүлүн «Ажыктыг чугаалажыышкыннар» деп эгебиле парлаан. «Совет-француз харылаалар делегейге улуг ужур-дузалыг бооп турар. Делегейнин үндезин айтырыгларының, улустар аразынга дентизинин аразынга беш лугаар ужуражыышкын- ол ийи күрүнеенин аразында харылаалариын чайгылыш чок быжыын айтып турар. Ындыг ужуражыышкыннар делегей амыыралының доктаамал чоруп турар фактору болу берген»—деп, «Тиедонаандая» фин солун бижээн.

Италияның солуннары базала СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневтин болгаш Францияның Президентизи Ж. Помпидунуң аразынга ужуражыышкынны калбаа-биле тайылбырлап турар. Бедик деннелге эрткен совет-француз беседалар тайбынның болгаш улустарның айыыл чок чоруунуң эрге-ажыктарынга бараан бооп турарын итали солуннар демдеглеп турар.

Америк информация агентилелдери Пицундага болган ужуражыышкынның найыралчы өзу-биле эрткенин демдеглеп, ол беседалар найыралдыг, бот-боттарынга идегежир, хүндүлежир, ажык болгаш боттуг байдалга эрткен дээр лугайында Президент Помпидунуң чугаалаанын онзалап айыткан.

«Нью-Йорк таймс» солунунуң бижээни: «Президент Помпиду ийити европа чөвүлел хуралының ажылын шапкынчыдарынче совет удуртукчунун кыйгырыын деткээн болгаш ону доозарынга шаптыктаашкыннарны арыглаарынга Франция биле ССРЭ-нин шиитпирлиин айтып, ол шаптыктаашкыннарны ажып артып шыдаарынга идегелин илереткен».

(СЭТА).

ШАЛЫПЧЫЛАР СЛЁДУ

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Беш чылдың үшкү чылында күш-ажылчы эң даара көргүзүглерни чедип алган, Моолдың улус ажыл-агыйының бүгү адырларының 600 хире ажылдакчызы республика слёдунга чыглып келген. Оон ажылында МАР-ның партия болгаш чазак удуртукчулары киржип турар.

МАРН-ның Политбюро кежигүну, ТК-ның секретары Д. Моломжамцтың илеткелинге болгаш бүдүрүлге мурнакчыларының берген саналдарынга эрткен чылдың социалистиг чарыжының түннелдерин бүгү тала-биле анализтеп көрген болгаш бо чылдың сорулгаларын тодаратган.

Социалистиг тургузуушкунга моолдун чедип алган бүгү чедиишкиннери Совет Эвилели болгаш акы-дунма өске-даа чурттарның ханы кады ажылдажылгазы болгаш бүгү талалыг дузаламчызының ачызында чедип алдынган деп, слёттүн киржикчилери демдеглээн.

В. Брандтының чугаазы

БОННН. (СЭТА). Дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырары — ГФР-нин амгы чазаанын даштыкы политиказының кол сорулгаларының бирээзи болуп турар деп, федералдыг канцлер В. Брандт Германияның Социал демократтыг партиязының парламент фракциязының хуралынга чүве чугаалап турган, демдеглээн. Оон-биле ол болза «Европаның чангыс эви болгаш Атлант эвилели» ГФР-нин даштыкы политиказының кол угланыышкыннарының санынга кирип турар деп, ол база демдеглээн. Европа бөлүглежиишкини ам «идегел чок байдалда» туруп турар деп, В. Брандт билинген.

Тускай даалгалар талазыбиле федералдыг министр Э. Барның Москвага эрттирген чугаалажыышкыннарынга доктаагаш, канцлерний медеглээни болза: «Чугаа болза экономиктиг кады ажылдажылганын принципиалдыг айтырыгларының дугайында болуп турган чүве». ССРЭ—ГФР-нин экономиктиг кады ажылдажылгазының талазы-биле «солун аргалар» бүдер деп турарын ол демдеглээн.

ГФР болгаш ГДР-нин доктаамал төлөлежилге черлериниң дугайында протокол ол ийи чурттарның аразында чугаалажыышкыннарның түннелинде чедип алдынган болгаш ол «герман ийи күрүнелериниң аразында харылааларны экижилериниң оруктарынга улам ынайгы чугула базым болур» деп, В. Брандт медеглээн.

ЧАЗАК—ЧАА, ПОЛИТИКАЗЫ — ЭРГИ

РИМ. (СЭТА). Аная келген дыннадыгларны өзугаар алырга, Израиль парламент (кнессет) каш-ла санныг артык бадылаашкын-биле Г. Меир баштаан чаа чазакка бүзүрөөр деп, илергейлээшкин кылган.

Чаа чарлаан чазакта 22 министр бар, оларның 17-зи «Маарах» деп чагырыкчы белүктен, 2-зи хамаарышпас либералдар партиязындан, 3-жү—национал тажын партиязындан кирген болуп турар. Кол-кол эрге-дужаалдарны ажылчын партия дээр партиянын төлөлекчилериниге арттырган. Премьер-министриниң оралакчызынга Аллон, камгалал министринге Даян, даштыкы херектер министринге Эбан олар хевээр арткан.

Израильдиң Коммунистиг партиязы Меириниң чаа чазаанын программныг медеглелин шынгыыы-биле шүгүмчүлээн. Чазактың программазында кирип турар «араб черлерге чурттакчылыг суурларны тударын кадбартыр», «Иерусалим найысылалды хөгжүдер» деп сөстер болза эжелеттирген араб девискээрлерден үнмес, эрги политиканы ол хевээр уламчылаар деп турары ол-дур деп, Израильдиң Коммунистиг партиязының ТК-ның чингине секретары М. Вильнер парламентиге чүве чугаалаан, айыткан. Ол хамаан чок премьер-министриниң «Голан бедиктеринден Израиль үнүп чорувас, Израильге камгаланып болур кызыгаар херек» деп чугаалары—эжелеттирген араб девискээрлерни боттарынга хевээр арттырын алыр дээш Израильдиң шырбайын турарының херечиндир деп, ол демдеглээн. Оон-биле кады кожазында араб күрүнелериниң хүлөөн көргени кызыгаарлар. Израильге эң-не айыыл чок болуп турарын октябрь айда болган дайын чорудулгалары херечилээнин бүгү делегей билир. Ол ышкаш, Меириниң чаа чазаа Палестинаның араб улузунуң дүрүм өзугаар эргелерин хүлөөп көрбес чорукту уламчылап турар. Чазактың политиказы хевээр арткының, дайын чорудулгазының чаа чалбыжы катап үнүп келги дег оалдыг тактиканы чаа чазак уламчылап турарын М. Вильнер бүрүү шапкан.

Чаа чазактың программазы тайбыцның хөрээнге чорүшкек бооп турар болганда, эжелеттирген девискээрлериниң чонун каражы-биле дарлап, бастырын уламчылап турар болганда, чурттун иштинде демократтыг хосталганы базын турар болгаш араб чонунуң дүрүм өзугаар эргелерин хүлөөп көрбейн турар чүве болганда, Израильдиң коммунистери чаа чазакка бүзүрөөринге удур бадылап турар деп, Израильдиң Коммунистиг партиязының ТК-зының чингине секретары түннелинде медеглээн.

Бирманың байлаа

РАНГУН. (СЭТА). Бирманың девискээринин 57 хуузун арга-арыг эзлеп турар. Ол болза чурттун эң кол байлаа. Бирма кончуг кадыг ыыштарны даштыкыже үндүр садып турар. Шаанда Бирманың арга-арыын төтчеглекчи өзу-биле үптеп турган болгаш ону катап тургузар ажылче кым-даа сагыш салбайн турган.

Бирма эвилели деп социалистиг республиканың чаза арга-арыг шөлдерин катап тургузарынче улуг кичээнгейни угландырган, бо талазы-биле ажылдың хемчээлин чылдан чылче улгаттырып турар. Чүгле 1972—1973 чылларда чуртка тик деп кадыг ыышты 7 миллион кезекти тарып олурткан, ынчаарга сөөлгү он чылларда — 25 миллион 800 мун кезекти олурткан. Өскедаа үнелиг ыыштарны тарыыр ажылды чорудуп турар. Бо чылын 400 га черге 2 миллион кезек ыышты олурткан.

Конференцияның доозулганы

ТРИПОЛИ. (СЭТА). Араб чурттарның нефть министрлериниң маная доозулган конференциязы Израильдиң агрессчи үүлгедиглерин деткип турар күрүнелерге нефтини бербейн турар чорукту соксадып болурунуң дугайында кандыг-даа шиитпирни хүлөөп албаан.

Марттың 17-де нефть экспорттаар чурттарның организациязының сессиязы болур Венгга министрлер база катап ужуражырлар дээрзин албан өзүзү-биле үндүрген дыннадыгда чугаалаан. «Чамдык министрлерге боттарының чазактары-биле үмележилгелер кылыр аргаы бээриниң» эргежок чугула болу бергени-биле ындыг шиитпирни үндүрген деп, дыннадыгда айыткан.

ССРЭ-ге сонуургал

КОЛОМБО. (СЭТА). Шри Ланка республиканың найысылалында совет Культура бажыны совет чурттун амыдыралының дугайында бөлүк лекцияларны «ССРЭ бөгүн» деп тема-биле эрттирип турар. Тайбынның совет программазынга тураскааткан баштайгы лекция Коломбонун хөй-ниитизинин улуг кичээнгейин хаара туткан.

«Шри Ланканың чурттакчыларының Советтер чуртунга сонуургалы өзүп турар, анаа совет Культура бажыныың ачы-хавыязы улуг» —деп Шри Ланканың Тайбың чөвүлелинин удуртулгазының кежигүну, профессор К. Куларатнам СЭТА-нын корреспондентизи-биле беседазынга медеглээн. «Совет Культура бажынынга ындыг лекцияларны организастап турарын бедии-биле үнелеп турар бис, ол чорук ССРЭ-нин тайбын политиказының дугайын, делегейде баштайгы социалистиг күрүнеиниң амгы үезиниң дугайын, совет улустун амыдыралының болгаш ажыл-ижинин дугайын бистин чуртувустун чурттакчыларының билип алырынга дузалаар» —деп, профессор уламчылаан.

ВДР-ниң «далай хаалгазы» — Хайфонуун порту улам калбарып турар. Чоокта чаа аная бирээзи-ле 300 метр узун дурттуг ийи чаа ортээлди ажыглалга киирген. Оларны акы-дунма социалистиг чурттардан барган специалистер-биле кады вьетнам портчулар дерип тургускан. ВДР-ниң үрелген ажыл-агыйын катап тургузарынга эргежок чугула өзы-бүрү чүүктү чедирип берип турар судноларны хөй-биле хүлөөп ап, оларның чүүгүн дужүрер арганы олар бээр.

ЧУРУКТА: Хайфонуун портунда.

В. БУДАННЫҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Марсты шинчилээриниң чаа үе-чадазы

Планеталар аразының «Марс-6», «Марс-7» деп автоматтыг станциялары 1974 чылдың март 9 болгаш март 12-де Марс дээр планетаның чоогунда ужуп чеде берген. Март 12-де «Марс-6» автоматтыг станцияның дужуп бадар аппарады ол планетаның кырынга хонупкан. Марстың атмосферазының параметриниң дугайында эртем медээзин ол аппарат Черже дамчыткан.

«Марс-6» болгаш «Марс-7» станцияларны планеталар аразының оруунче эрткен чылдың август айда салып үндүрген. Ужудуушкун үезинде станциялар-биле харылзааны тудуп, оларның байдалын доктаамал контрольдап турган.

Марстың кырынче дужуп баткан аппараттың дамчыткан медээлерин «Марс-6» станция хүлөөп алгаш, Черже дамчыдып берген. Марстың кырынга хонган соонда оон-биле радио харылзаазы үзүлген.

«Марс-7» станцияның дужуп бадар аппарады бадып чыдырда, оон борт системазынга үрелиишкин болган, ынчангаш ол аппарат Марска хонуп шыдавайн, оон кыры-биле 1300 км бедик ужуп эрте берген.

Амгы үеде «Марс-6», «Марс-7» станциялар Марсты долгандыр ужуп, шинчилел ажылдарын уламчылап турар. Дыка хөй чугула медээлерни олар дамчыдып турар. Марстың хорзунун, оон атмосферазында суг бузун болгаш өскедаа үүлдерни шинчилээн. «Марс-2», «Марс-3», «Марс-4», «Марс-5» болгаш «Марс-6», «Марс-7» станцияларның кылган шинчилелдери планеталар шинчилээриниң хөрөнге улуг үлүгүн киирген.

КОЛХОЗТАР АРАЗЫНЫҢ ЗАВОДУ

Украин ССР-де Киев областың Васильков районда 22 колхоз боттарының күжениишкиннерин каттыштырып тургаш, Гребенки деп суурда комбикорм бүдүрөр заводту тудуп алган.

Завод эзлчег дургузунда янзы-бүрү хевирниң 70 тонна хире чемнерин кылыр аргалыг, ол дээрге районнуң мал фермаларын долу хандырар. Завод хаваннарга, мыйыстыг бода малга, куштарга 7 хевирниң чемнерин белеткээр. Тараздан болгаш сиген далганындан кылып турар чемнерде витаминнер, белоктар, минералдыг бүдүмелдер бар. Колхозчулар оон шынарын эки деп санап турар. Ындыг чемнерни бүдүрүп эгелээн соонда, Васильков районга малдың бир хонукта алыр немелде деңзизи ийи катап көвүдээн.

Районда малдың баш саны үзүктел чок өзүп турар чүве болганда, ол заводта база бир цехти немей тудуп эгелээн. Ол бүдүрүлгени удуртуп турар колхозтар аразының чөвүлели заводту хөгжүдериниң перспективтиг планын тургускан. Кырлыг-кара, тарымал тоорук ажылдап кылыр, ногаа болгаш кат-чимис консервалары кылыр цехтерни аная тудар.

Ам ындыг заводтарның ниити саны (Украинада) ийи чүс. 1975 чылдың төнчүзүнге чедир ам-даа 130 заводту ажыглалга киирер.

ЧУРУКТА: Гребенниде комбикорм бүдүрөр заводтуң цехинде.

В. КОЛИНЬКОНУҢ фотозу.

ТЫВАНЫҢ ЫЯШ ӨСТҮРҮКЧҮЛЕРИНДЕ

Арга-арыг камгалаар болгаш ону өстүрөр ажылдыг болганывыста, ажыл-иживистиң түннелин чылдан үндүрөр улус болгай бис. Ынчангаш эрткен чылын ыяш өстүрүкчүлери кайы хире ажылдаанын номчукчуларга сонуургадыр бодап тур мен. Эрткен шиитпирлиг чылда ыяш олуртурунуң планы 104,6 хуу, хөрөөнүү хаттан камгалаар дилиндектерни кылыры—108,6 хуу, а үлетпүр продукциязы бүдүрериг — 108,7 хуу, ону сайгарарын — 109 хуу күүседип, чедишкинниг ажылдадыыс. Бистиң ажыл-агыйларывыска күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 2,5 хуу өскен, бүдүрүлгениң өскүдезиниң темпиаа 115 хуу болган.

Арга-арыг камгалалының талазы-биле элээн ажылдар чоруттунган. Арыгларның болгаш эзимнерниң өрттенир чоруу мурнундагызындан 43 гектарга кызырылган, ыяштың эң хоралыг дайзыны — сибирь шелкопрядынга удур 970 гектар черге ону улуткаар ажылдарны чоруткан. Дириг амытаннарга чем белеткээриниң планныг онаалдаларын бүгү ыяш ажыл-агый черлери күүседкен. Республиканың колхозтарынга болгаш совхозтарынга 1590 тонна сигенни белеткеп берген бис. Кодээ ажыл-агыйга ниити чедирген дузавыс 170 мун рубль түүнүг болган.

Тайганың чем байлаан чыып белеткээр талазыбиле хөй ажылдар чоруттунган. 120 тонна чыыкргана, 93 тонна тоорукту чыып, белеткел черлерине киирген. Ол талазыбиле Каа-Хемниң, Кызыл хоорай Советтиниң болгаш Шагаан-Арыгның ыяш ажыл-агый черлери социалистиг чарышка эрткен күзүн тиилекчи болуп үнгеннер. Лесничестволарның аразындан чарышка Сарыг-Септе эш Коржевский удуртукан лесничество бирги черни эзлээн. Чербиниң болгаш Арыг-Үзүүнүң лесничестволары база эки ажылдаан.

Балгазында ыяш ажыл-агый черинин С. Журавлевка удуртукан токпак белеткээр, Чадааннаның — Монгуш Кызыл-ооллга удуртукан ыяш белеткээр бригадалары дээш оон-даа өскелер бо хүннерде эки ажылдап турарлар.

Арга-арыгны өрттен камгалаар талазы-биле эки ажылдыг черлерге Кызылдың, Тураның, Таңдының, Балгазының, Барын-Хемчиктин ыяш ажыл-агыйларын хамаарыштырып болур. Ынчаза-даа өрт болур чорук ам-даа эвээжевейн турар черлер база бар болуп турары дүвүреңгиг. Оон таваракан шөлү 1972 чылдадыңдан эвээш болзадаа, өскүн үнген саны ол чылдаазындан 11 хуу хөй болган. Бо дээрге республиканың чурттакчыларының ортузунга өрткө удур тайылбыр ажылын кошкак чорудуп келгенин херечилеп турары чугаажок.

Ол ышкаш республикада хууда чурттакчылардан эгелээн, албан, организация черлеринге чедир чөпшөөрел чокка ыяш кезер, ону үрегдээр чоруктар ам-даа артышаан. Чүгле эрткен чылын безин шак ынчаар 890 кубометр ыяш кестинген таварылганы илереткен, оон 652 кубометрин «Тыва кодээ тудуг» трестиң Шуурмакта ыяш бедеткээр пунктузу чөпшөөрел чокка кескен. Барын-Хемчик районга чыыкрганаы кандыг-даа чөпшөөрел чокка чыгган 17 таварылганы райкүүскомнуң административтиг комиссиязынче шилчиткен. Шак ындыг чурум үрөөшкиннерни болдурбас диве, үүнүк-даа мурнунда чурттакчылардың ортузунга чоруур тайылбыр ажылын чорудары эргежок чугула.

Тываның ыяш өстүрүкчүлери бо тодарадыкчы чылда боттарынга бедиткен социалистиг хүлөөлгелерни алган ажылдап турар. Оларның мурнунда тургустунган сорулгаларны күүседириниг чер-черде партия, совет, ажылагый органнары дээштиг дузаны көргүзөр дээрзинге бүзүрел улуг.

Ф. ГВОЗДОВСКИЙ,
арга-арыг камгалалының кол технологу.

Кызылдың өөредилге черлеринде

Университет кичээли

Чоннуң эстетиктиг кижизидилгезинге культура университеттери улуг рольду ойнап турар. Кызылдың уран чүүл училищезинде культура университеди ажыттынгандан бээр каш чыл эткен. Бо аразында университеттиң дыңнакчылары дыка хөй солун кичээлдерни дыңнаваннар. Ылангыя Людвиг Ван Бетховенге база Петр Ильич Чайковскийге турасказаткан кичээлдер онзагай солун болган.

Чоокта чаа эткен бир кичээлге камерлиг музыка дугайында чугаа болган. Чаңгыс азы хөй эвес киржикчилиг күүселделіг музыка чогаалының дугайында бо кежээге тыва телевидение болгаш радионуң симфония оркестриниң солистери скрипач Сергей Петров, виолончелист Николай Смирнов, пианист Ольга Жукова, музыковед-лектор Владимир Борисенко олар чогаалларны ойнап күүселделіг. Итали композитор Христо Вивальдиниң, совет композитор Арам Хачатурян болган өске-даа сураглыг композиторларның музыказын дыңнакчылар сонуургаан.

Н. ШОЙДАА,
уран чүүл училищезиниң сургуулу.

Түңнел экижээн

Башкы институтуңуң филология факультетиниң студентилери кышкы сессияны моон мурнунда чылдарга бодаарга эки түңнелдиг дооскан. Бистин факультетте 15 болук бар, оларның тозу 100 хүү өөредилгелиг болган. Студентилерден 27 кижи кончуг эки, 117 кижи эки өөредилгелиг болганнар. Эрткен чылга бодаарга түңнел экижээни өөрүнчүг. 4-кү курстуң 3-кү болүү, ол-ла курстуң ийги болүү, бешки курстуң 1-ги, 2-ги болүктери эки түңнелдиг деп санаткан.

Сөөлгү үеде студентилер ниитилел эртемнеринге сонуургалын улгаттырган. Ынчангаш олар шылгалдаларга эки белеткелдиин көргүскен. Политиктиг экономия, төөгү материализми болгаш эртемниг коммунизмге шупту курстарның студентилери 100 хүү өөредилгелиг болгулаан.

Бистиң факультеттин болүктеринде өөредилге-кижизидилгелиг ажыл багай эвес тургустунган. Комсомол хуралдары, кежээлер, политинформациялар, диспуттар эртип турар. Ол ышкаш солун «отчугаштарны» база организастап турар бис. «Филолог» хана солун доктаамал үнүп турар. Факультеттин агитбригадазы «Тиилелге» совхозка аалдап чораан.

Б. БОЛАТ-ООЛ.

Студентилерге

Найысылалывыс Кызыл хөгжүп, сайзырап олурар. Ында библиотекалар, номчулга залдары бар-даа болза, күзелдиглерни шуптузун хандырып шыдаваны билдингир. Кызылдың башкы институдунда хөй кижи өөренип турар. Студентилерниң ниити чуртталга бажыңының ийги каъдында чаа номчулга залын чоокта организастаан. Ынчангаш бистиң бот-тускайлан кичээлдээривиске ап-не таарымчалыг байдал тургустунган. Институттуң хөй мун фондулуг байлак библиотеказындан хереглээн номунну маңаа чагыттырып ап болур сен. Студентилерге кичээлдээринге таарымчалыг болзун дээш библиотека эргелекчизи Е. И. Байкара база номчулга залының ажылдакчызы М. П. Буянова улуг ажылды кылганнар.

Б. БҮДҮП,
башкы институдунуң студентизи.

БАШТАЙГЫЛАРНЫҢ БИРЭЭЗИ

Ужар-хеме. Самолёт. Ужудукчу. Мындыг сөстерни тывалар үжен чылдарга чедир-ле билбес турган. А ам дээрге тыва ужудукчулар торээн Тывазының агаар делгемнеринде болбаазын каң куштарны башкарып турар, оларның четпес чери чок. Амгы үеним дүрген ужар самолёттары ыраккы Мөңгүн-Тайга, Кара-Хөл, Күнгүртүг суурларга баарда, кээрде чүгле дөрт шак чарыгдап турар болгай. Совет эрге-чагырганың ачызында үжүк-бижикке өөренип алган тывалар ужудукчу мергежилди шиңгээткеш, шагда-ла ужудукчу-миллионер аттарга четкен. Ындыгларның санынга кирген.

Тыва ужудукчуларының баштайгыларының бирээзи Алексей Буянович Ензак бо хүннерде 60 харлап турар.

Ядыы араттың оглу Алексей Ензак тыва бижикти 1935 чылда 21 харлыында Араттың революстуг шериниң хүрээлениңге кээп алган эрттирип тура, өөренип алганын айтырга безин, ол хөйнү тайылбырлап турар.

Аныяк солдаттың ужар чүүлге оруу СССР-ге ужар чүүл училищезин доозуп келген баштайгы ужудукчу Кидиспей-биле ужурашканы улуг салдарлыг болган. Аныяк солдат самолёттар дугайында оон чугаазын дыңнаш, магадап ханмас турган. Удатпаанда СССР-нин чазаа ийи ПО-2 деп самолётту Тыванын чазаанга белекке бергени — баштайгы ужудукчуларны белеткээриниң эгези болган.

Капитан Кидиспей ужудукчу болуксаанарны шилип ап эгелээн. Оларның бирээзинге Алексей Ензак база кирген. Ужудукчуга өөреникээннерге совет инструктор Прохоров самолёттун материалдыг кеззэн башкылап турган. Аныяк ооллар бир чыл эрткенде чаасказан ужудуп турар апарганнар.

Алексей Буяновичиниң баштайгы дайынчы даалгазы 1942 чылда Мөңгүн-Тайга кожуунунуң төвү Мугур-Аксынче агаар оруун ажыдары болган. Ынчаарда ужудукчулар А. Ензак биле С. Хунан-оол ийилээ Моолдуң девискээрин таварты Мугур-Аксынга чедип, ол чернин чонунга кан кушту бараалгадып көргүскеннер. Ол агаар оруунга кым-даа ушпааны-биле чаа ажыдыкчы чорук берге-даа болган, ынчалза-даа ийи ужудукчу даалганы алдарлыы-биле күүсеткен.

Ол-ла чылын Ензак, Хопуяа, Хунан-оол, Чимит оларны дайынчы самолёттарга өөредири-биле Черногорканың ужар чүүл училищезинче чоруткан. Анаа олар И-16, ЯК-7, ЯК-9 деп хыдыкчы самолёттарны башкарарын шиңгээдип алган. Училищени доозуп турда, Тыванын ооллар, кыстары эки туразы-биле Ада-чурт—СССР-ни камгалаар дээш чоруп турар деп медээ келген. Эки турачыларның составынга Ензак, Хунан-оол, Хопуяа олар каттышкан. Үш тыва ужудукчу командылалдын дужаалын ёзугаар тыылга патруль албанын дайын доозулгуже чедир күүседип турган.

1945 чылдың июльда оларны совет-япон фронтузунче шилчиткен. Анаа баштайгы дайынчы тулчуушкунга киришкеннер. Японияны чылча шапкан соонда, олар Совет Армияның составынга 1946 чылга чедир албан эрттиргеш, халашканнар. Ол үеден эгелээш Алексей Буянович хамааты ужар чүүлге кээп ажылдааш, катап Тыванын агаар делгемнеринге ужудуп турган, оон ужудукчу ийиги намдары ынчаар эгелээн.

Ужудукчунуң ол оруу базала солун. Республиканың самолёт хонар шөлүнге оон чорбаан чери чок. Оон турж бир катап Тожуда иви кадарчызы Узун-Дамдын мажаалайбиле «кужакташкаш» бергедээн деп медээ келген. А оон чайлаа Бии-Хемнин бажында тайгага турган. Ужудукчу Ензак балыглаткан кижиниң аалын үш хүн дилеп келгеш тып алган. Ынчаарда агаар аажок багай, ужудуушкун нарын байдалга эрткен.

Санитар ужар чүүлүнүң ужудукчузу Алексей Буянович сес чыл дургузунда мун кижиниң тынын алган.

Аэрофлотка ажылдаш, агаарга ол 13 мун шакты ужуткан болгаш 2 миллион километрни эрткен. Сес ийи-бүрү самолёттуу башкарарын шиңгээдип алган.

Тыванын авиаторларының бир хоочуну Алексей Буяновичини республикада танывас кижи ховар. Хоочун ужудукчу ам ачы-буянныг дыштанын турар. Ол хирезинделе өскен коллективинде ажылдавышаан.

О. ИРГИТ.

ЧУРУКТА: А. Б. Ёнзак.

ЧОННУҢ КАДЫЫ ДЭЭШ

Бии-Хем районнуң медицина ажылдакчылары ажылчы чоннуң ортузунга эмнелге-профилактиктиг ажыл талазы-биле социалистиг чарышты калбартып турар. Ылангыя район эмнелгезиниң ажылдакчыларының 90 хүүзу коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары атты чедип алыр сорулга салганнар. Эмнелгениң кабинеттери аарыг кижилерни шинчип, эмнээринге таарымчалыг кылдыр дериттинген. Мында ажылдап турар эмчилер, медсестралар аарыг улуска сагыш човаңгыр болуп, боттарының чедип алган билиин хүн бүрүнүң ажылынга чөп ажыглап турар.

Бо эмнелгеге чыттырган кижилерниң аарыгларын тодарадырының, эмчи дузазын чедиреринiң шынары чыл келген тудум-на экижип бар чыдар. Хөй чылдарда чоннуң мурнунга бараан болуп, аарыг улуска эмчи дузазын ойшаанда чедирип, ак сеткилдиг ажылдап турарлар эмнелгеде хөй. В. Васерчук, В. Герасимова, фельдшерлер А. Фунтикова, А. Степанова, В. Хардина олар болгаш өскедаа ажылдакчылар кызымаккай чоруу-биле чоннуң хүндүткелин чаалап алганнар.

Көдээнiң ажыл-ишчилериниң ортузунга эмнелге-профилактиктиг ажылды чорудары чугула сорулгавыс. Ынчангаш ырак-узак одарларда ажылдап, чурттап турар малчыннарга чедип, оларны шинчип, янзы-бүрү аарыгларга удур тарылгаларны кылып келдивис. Ыраккы суурларже, малчыннар турлагларынче үнүүшкүнүң партия райкомунуң харысалгалыг ажылдакчыларының киржилгези-биле ай санында график ёзугаар организастап турар.

Көдээ черлерже үнүүшкүнде чамдык четпестер бар. Чүл дизе, малчыннарга барганда шинчилге кылып, оларның хан базыышкының тодарадыры-биле ойлежип каар. Бо ажыл-биле кады эмчи кижи медицина темазынга лекция, беседаларны база кылыр хүлээлгелиг. Бисте бо ажыл кошкак. Ынчангаш эмчилер сүмележип тургаш, малчыннарга элээн улуг хемчээлдиг дуза чедирер, лекциялар, беседаларны чорудар сорулганы салып алган бис.

Ындыг үнүүшкүнүү кылырда, тускай машинаны белеткеп алыр. Өкпе-херектиң, диштин болгаш өске-даа аарыгларның эмчилери үнүүшкүнүү кады кылыр. Ону чылда каш-даа удаа чорудуп болур. Оон аңгыда, бистиң районда халдавырлыг аарыгларның эмнелгезин мынчага чедир ажытпаан. Бо дээрге хүннүң чугула айтырыы. Ону шиитпирлээринге Тыва АССР-нин Кадык камгалал министерствозу биске дузалаар деп идегелдиг бис.

Районнуң медицина ажылдакчылары бичии чаштарның кадыкшылынче база сагыш салып, эмнелге-профилактиктиг ажылды экижидип турар.

А. КУУЛАР,
Бии-Хем районнуң кол эмчизи.

ДЫШТАНЫР ХҮННЕРДЕ

МАРТ 16-ДА

Н. Анкиловтуң «Солдаттың кадайы» деп шизи хөгжүмшин театрынга 19.30 шакта эгелээр.

№ 9 микрорайоннуң агитпунктузунга «Делегей байдалының дугайында» лекция болур.

Хүндүскүнүң 11 шакта Республиканың клубунга уран чүүл училищезиниң сургуулдарының концерти.

№ 1 микрорайоннуң агитпунктузунга прокурор-биле ужуражылга. «Олар бистиң амыдыралывыска шаптыктап турар» деп беседа 19.00 шакта болур.

«Энергетик» база «Енисей» Культура бажыңнарынга дыштанылга кежээлери 20.00 шактарда эгелээр.

«Пионерская правда» солунуң шаңналы дээш республиканың школачыларының хаак маргылдаазы суббота, воскресеньеде «Хербис» баазазынга 12.00 шакта эгелээр. Ол ышкаш «Тайга» станциязынга массалыг чуңгулаашкын бо ийи хүн эртенгиниң 10 шакта болур.

МАРТ 17-ДЕ

Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга кежээкиниң 18.00, 20.30 шактарында «Аянга» деп бурят эстрада ансамблиниң концерти.

Хөгжүм-шин театрынга Н. Анкиловтуң «Солдаттың кадайы» деп шизи 19.30 шакта эгелээр.

Пионерлер бажыңынга үстүкү класстарның өөреникчилериниң хууда бирги чер дээш шыдыраа маргылдаазы болур.

Хүндүскүнүң 12.00 шакта «Хүреш» стадионунга кышты удээриниң чаңчыл болган байырлалынга киржиринге силерни чалаш тур бис.

ХООРАЙНЫҢ ДЫШТАНЫР ХҮН ШТАБЫ.

ЧАА СПОРТ БАЖЫҢЫ

Волгоградтың ат-сураглыг Мамаев курганының чанында шил, бетон, алюминийден кылган чаа бажыңны—Волгоградтың Спорт ордузун тудуп дооскан.

Оон спортчу маргылдааларны көөр залының ханаларын болгаш дээвирин онза хевирлиг кылдыр таарыштыр тутканындан дыка эптиг бооп турар. Шайбалыг хоккей, фигурлуг чуңгулаашкын, волейбол, баскетбол, минифутбол, гимнастика талазыбиле маргылдааларны болгаш дөш кырының балединиң оюннарын 3200 кижи хары угда көрүп болур.

Бир эвес херек апарза, ол залды сес шаи иштинде концерт көргүзер зал кылдыр эде кыла шаап ап база болур. Аңаа немелде сандайларны салган соонда, олуттуң саны 4000 чеде бээр. Ынчаарга бокс болгаш хүреш маргылдаазы болу бергенде, ону 5200 кижи көрүп болур. Ордунуң кол залындан аңгыда, ийи бичии спортчу зал база бар.

Ордунуң бүгү өрээлдеринде агаар-биле хандырар херекселдери, үн, чырык таарыштырар амгы үениң аппаратураларын тургускан. Ол ышкаш көдүртүр механизмнерни, автоматтыг башкарылга черин база тургускан. Сугну дошталдыр доңурар херекселдер кол залды болгаш шенелде катогун кончуг дүрген доңуруп, чуңгулаар дош кылыптар.

Ордуда дузалал-хандырылга черлери база бар; делгем фойелиг, гардеробтуг, буфеттерлиг, артистер турар өрээлдерлиг, чунар душтарлыг, телетайп болгаш комментатор-тайылбырлакчылар олурар кабиналарлыг, ажыл-агый, амыдырал хандырылга черлери турар өрээлдерлиг.

ЧУРУКТА: Волгоградтың Спорт ордузу.

С. ГОЛУБЕВТИҢ фотозу.

ПМА.

СПОРТ · СПОРТ · СПОРТ

СПАРТАКИАДАНЫҢ ХҮН ДЕМДЕГЛЕЛИ

БАКУРИАНИ. (СЭТА-ның корр). ССРЭ-ниң Улустарының III кышкы спартакиадазының дагдан шанактыг дүрген бадар талазы-биле маргылдаазында Украинаның шилиндек командазының төлээлекчизи 27 харлыг Юрий Корякин чаңгыс олуттуг шанак-биле үш бадыышкынынга эн эки түңнелди — 2 мин. 06,386 секунданы көргүскеш, алдын медальды чаалап алган. Чурттун шыырак дээн шанактыг чуңгулакчыларын шуптузун ол ашкан. Ийги черни москвачы Владимир Шитов, үшкү шаңналды Ленинград областың төлээзи Сергей Хайлов алган.

— Бүгү-эвилелдиң шаңналдарының аразында бо шаңнал —ССРЭ-ниң Улустарының спартакиадазының алдын медалы менээ эн-не үнелиг шаңнал болур—деп, Корякин СЭТА-ның корреспондентизинге медеглээн. — Украинаның шанактыг чуңгулакчыларынга улуг дузаны Москваның, Латвияның, Ленинградтың, Братскинин, Чусовойнуң спортчулары көргүскен. Чүге дээрге, Украинада маргылдаага шыңгыы белеткениря-биле шанактап бадар орук чок.

Чаңгыс олуттуг шанакка чуңгулаан хөрөөженнерден Нина Шашкова шылгараан.

Ийи олуттуг шанактыг чарышка эр улустан москвачылар Юрий Егоров биле Игорь Юличев тиилээн.

47 хөрөөжен спортчулар киришкен дагдан хаактыг дүрген бадар тускай слаломга Башкириядан келген 17 харлыг Татьяна Перчаткина тиилеп үнген. Оон ол тиилелгези спортчуларны кайгаткан. Ооллар ышкаш эрес-дидим, аныяк кыс ёзулуг спортчу демиселге хей-ааг кирип, 410 метр орукче бадар мурнунда ол ырлап турган. Ийги дистанцияның онгул-чилгилдиг оруунга шилиндек мастер Меркулова болган өскелерлаа барып ужуп турда, Таня анаа бичии-даа торулбаан. Спартакиадага киришкеш, ол сес шаңналды алган.

ХОККЕЙЖИЛЕРНИ ХЕЛЬСИНКИ МАНАП ТУР

Хоккей талазы-биле делегей маргылдаазы Финляндияның найысылалынга апрельдиң бештен чөөрбите чедир болур. Хельсинки шагдан тура спортчу алдарлыг хоорай. 1952 чылда маңаа олимпийжи маргылдаалар болган, оон соонда делегей маргылдаалары каш-даа удаа болгулаан.

— Ынчалза-даа ол хире байлак дуржулга хоккей талазы-биле делегей чемпионадынга белеткелге чиик болбас дээрзин демдеглээри чугула — деп, чемпионаттың оргкомитединиң кол секретары Теува Холопайнен СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан.— Республиканың Президентизи У. Кеконенниң өмзэржилгези-биле эртер ол делегей чемпионадынга белеткел чыл буруңгаар эгелээн. Ам Яаахалли спорт ордузунда сөөлгү белеткелдер чорун турар.

Командаларның белеткели Ванта хоорайга эртер. Оон расписаниезин командаларже чорудуп каан.

Судьялар бригадазы бадылаттынган. Ында он кижи кирип турар. Совет Эвилелиндеп В. Домбровский кирген. Чемпионат эгелээринин бетинде судьялар семинары эртер.

Чемпионатка үш чүс ажыг журналистер келирин манап турар. Оларга тускай парлалга төвүн, телефон болгаш телевизия өрээлдерин, документилер тарадыр черни болгаш фотолабораториларны тургускан.

Маргылдаалар көөрү-биле билеттерни тараткан. Хууда кижилерге билеттерни февраль 12-ден эгелеп садып турар. Кол-кол солун оюнларга билеттер шагда-ла саттынган.

— Даштыкыдан хей-хей туристер келирин манап турар бис—деп, түңнелиндe Холопайнен чугаалаан.

Телевидение

МАРТ 16-ДА

МОСКВАДАН

12.00—Дамчыдылгалар программазы. 12.05—Медээлер. 12.10—Өөнүг телекоргүзүг. Уругларга. «Ойнаарактар магазининде». 12.40—Өөнүг телекоргүзүг. «Кадаг». Мультфильм. 12.50—Кара-Калпак АССР-ниң уран чүүл мастерлериниң концерти. 13.30—«Кадыкпыз». Эртем-тайылбырлыг программа. 14.00 — Өөнүг телекоргүзүг. «Хөглүг салгып». Концерт. 14.45—Спортчу программа. «ССРЭ-ниң Улустарының III кышкы спартакиадазында». 1. Өөнүг телекоргүзүг. Фигурлуг чуңгулаашкын. Спортчу танцылар. 2. Хаакка маргылдаалар. 3. Конькиге маргылдаалар. 15.50—Өөнүг телекоргүзүг. Ч. Диккенс. «Берге үе». Телешпи. 18.00—«Ye». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.30—Уругларга. «Гайдарның партизаннап чораан оруктары-биле». 18.55—«Тываның неделязы». Информастыг программа. 19.10—«Кызыл хүннүң чери». Кыска фильм. 19.20—Телемедээлер. 19.35—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

19.40 — «Тутатхамоннуң хөөр шыгжамырындан эртиелер». 20.10—«Кинопанорама». 21.40—ССРЭ-ниң улустуң артизи М. Магомаевтиң болгаш Тоң телевидениениң, Бүгү-эвилел радиозунун Ю. Силантьевке удурткан эстрада-симфония окрестриниң концерти. 23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

ӨӨРЕНИРЛЕРГЕ

Кызылдың № 35 ортумак профессионал-техниктиг училище дааранык-моторист кылдыр өөренирингe сургуулдарны хүлээп ап турар.

8—10 класс өредилгелиг уругларны аңаа хүлээп алыр. Өөренир хуусаазы—6 ай.

Училищеге киргеннер хүнде үш удаа чемненир, общежитиеге чурттаар, идик-хепти болгаш ажылдаар хептерни база алыр.

Директорнуң адынга киирер билдириишкининге дараазында документилерни кожар:

Школа дооскан дугайында шынзылгазы.

Төрүттүнген дугайында херечилели азы паспорту.

Ада-иезинден алдынган хүлээлге.

Кызылдың № 1 поликлиниказындан медицина шынзылгазы.

3х4 хемчээлдиг 6 фоточурук.

Училищеге хүлээп алдынган бүгү өөреникчилер кичээлге апрель 1-де келир ужурлуг болгаш боттарынга спорт хептерин база ап алыр (трико, майка, тапочка).

Училищениң адреси: Кызыл хоорай, Магистральная кудумчуда № 1 бажын. Телефон 21-09.

ДИРЕКЦИЯ.

Өөрүнден артык болган

Кызылдың политехникумунуң тургустунганындан бээр 10 чыл оюнга турасказаткан бөлүктер аразынга волейбол маргылдаазы болуп эткен.

Элээн каш неделя үргүлчүлээн спортчу демиселдиң түңнелинде казымал байлактарны ажыкка ажылдап кылырының салбырының чөөрби бирги бөлүүнүң командазы бирги черни алгаш, бирги чергенин диплому-биле шаңнаткан. Олар волейбол ойнаарынга өске өөрүнден артык болган. Командада Владимир Шир-оол, Куулар Мөңгүн-оол, Шинин-Хөө Кызыл-оол ышкаш волейболга эки ойнаар спортчулар бар. Оларга маңаалга бижиктерни тывыскан.

Ийиги черни үлетпүр бүдүрүлгелериниң электри дерилгелерин тургузар салбырының 21 болүүнүң, үшкүзүн —тудуг салбырының 22 болүүнүң командалары ээлээн.

А. ХОМУШКУ.

ТООП КӨРЗЕ...

Чоокта чаа «Сут-Хөл» совхозтуң төвүнге Сарыглар Семис-оол аттыг кубок дээш район масштабтыг улуг маргылдаа болуп эткен. Аңаа бир көзүлген чүве — янзы-бүрү спорт херектелдери болгаш спортчуларга чогуур хеп чедишпезин болган.

Спорттуң янзы-бүрү хевирлеринге ажыглаар хевис-маталар, конькилер, оон идиктери, клюшкалар, спортчу костюмнер тып алыры мында шуут нарын айтырыг болган.

Кызылдың садыг базаларында спорт херектелдери болгаш хептери бар дээр, ол хиреде-ле садыг организациялары — Чөөн-Хемчик районозу, совхозтуң ажылчын кооперациязы ону соөртпейн турар. Чылдагааны—спортчуларның чагыгларын оларның удуртукчуларының тоон көрбезинде деп бодап турар бис.

Б. САТ,
көдээ спортчу.

ХЕМЧЕГ АЛЫР

«Өөкз» совхозтуң төвү Аржаанда — совхоз ажылчынарының колдуу мында. Хөйнитиниң кандыг-даа хемчегларын маңаа чорудары эптиг. Ол хиреде-ле бо суурда күшкультура болгаш спорт ажылын ажылчынар ортузунга организастап чорударынче совхозтуң дирекциязы, партком, профвиделиниң ажылчын комитеди сагыш салбайн турар.

Таарымчалыг байдалдар чогу ол ирги бе? Ындыг эвес, мында спорт залы бар, штатта спорт ажылдакчызы көрдүнген.

Мурнунда чылдарда спорт ажылдакчызы турда, кандыгчүү-даа бол, ажыл чоруп турган. Ам ындыг кижи чогу-биле ылаңгыя аңыктар дыштаныр хүнннеринде, хостуг шактарында чүүү кылырын билбес, чалгаарап базып турар. Совхоз төвүнде байдал ындыг турда, оон өске суурларының дугайын чугаалаан-даа хөрөө чок.

В. МААЖЫК.
Бии-Хем район.

агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар элырга, бөгүн республикага булуттаар, чагбас, Барыын угланыышкынныг хат кошкак. Хат мурнуу-барын районнарга күштелир. Агаарның температуразы даглыг черлерге 4—9, өскелериниге 10—15 градус соок болур.

Кызылга булуттаар, чагбас. Хат кошкак. Агаарның температуразы 12—14 градус соор.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

МАРТ 16-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Чаъс шупту истерни чүй шаап каапкан» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Баяа тажы» 9.00, 10.40, 14.15, 15.55, «Черлик түрек» 12.20, 18.35, 20.30, «Ак хептиг хаакчы» 17.35 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Чайковский» (2 серилзы кады) 14.00, «Кулдар» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Россия империязының дүжүлгези» (2 серилзы кады) 14.30, «Иванның катери» 17.00, 18.50, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизинин 23-54, харысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23-54, көдээ ажылагый киллизинин 21-47, үлетүүр киллизинин 22-64, чагаа киллизинин 41-27, информация база совет тургузуг киллизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларнын 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16056. ЧАГЫГ № 644.

Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлелинин Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле өргелелиниң типографиязы, (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1) ТС—00132.